

P 4

~~17-49~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

17-49.

SIGNAT. CLVCCCCXIII.

Primam & ultimam dissertationem
idem qui obtulit ceteras
cum iam in Bibliotheca
Volam. Diss. Verap. Lond. & A.
reperiant, excedit.

Q. D. B. V.

32.

DISPUTATIO INAUGURALIS
DE

29

RENATORVM
EXPERIENTIA
SPIRITVALI,

QVAM
IN
SOLENNISSIMA PANEGYRI

A REVERENDISSIMA
FACVLTA TEHOLEGICA
DOCTORIS INSIGNIA

IPSI CONFERRENTVR
AD DIEM IX. Nov. A. O. R. cl^o Is c^o Ic.

EXHIBVIT
SVO OLIM, SI DEO VISVM FVERIT, TEMPORE
DEFENDENDAM,

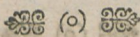
IO. GEORGIUS PRITIVS, LIPSIENSIS,
SS. THEOLOGIAE LICENTIATVS, EIVSDEMQUE VT
ET METAPHYSICAE PROFESSOR PVBLICVS
AC PASTOR IN GYMNASIO ET ECCLE-
SIA SERVESTANA.

LIPSAE, TTPIS CHRISTIANI GÖZII.

MEMORIAE
VIRI
NOBILISSIMI AMPLISSIMIQUE,
FRIDERICI BENEDICTI
CARPZOVII,
PRVDENTISSIMI
IN CVRIA VRBIS PATRIAE
LIPSIENSI
AEDILIS ET SENATORIS,
VIRI
OB INSIGNIA IN REMPVBLICAM
LITTERARIAM MERITA
CELEBERRIMI,
BONISQVE OMNIBVS COMMENDATISSMI,
DISSERTATIONEM HANC INAVGVRALEM
SACRAM ESSE IVBET
TANTI NOMINIS QVOD SIBI CARISSIMVM,
SANCTISSIMVMQVE EST,
PERPETVVS CVLTOR
Io. GEORGIVS PRITIVS.

Quid praestari ab aliis solet viventibus, hoc a me,
 neque tamen nouo atque inusitato exemplo, Vi-
 ro iam beatissime defuncto, praestatur officium.
 Absit enim, ut quem supremum Numen placi-
 disima morte nostris ante semestre spatium e-
 ripuit oculis, eius continuo ex animis nostris euanescat memo-
 ria. Is fuit FRIDERICVS BENEDICTVS CARP-
 ZOVIVS, quem cum Dei benignitas terris indulsit, & no-
 dum sapientiae fias confestim orbi effulsit, nouoque praesidio
 spreta ubique, nec pro dignitate habita Musarum gens, mirifice
 gaudere atque efferre se coepit. Et profecto, ut generi huma-
 no deuinciendo natus esse videbatur; ita quos in demerendis
 cuiuscunque conditionis hominibus pares sit habiturus, sint pau-
 cissimi; tam solerter, tam studiose, tamque cupide in aliorum
 utilitates se solebat dispensare. De amplissima vero, quam
 capacissimo pectore erat complexus, eruditione, quid attinet di-
 cere? quae omnibus, apud quas suus litteris seruatur bonos, no-
 dissima, a summis seculi viris per aliquot iam annorum decades
 & admiratione & veneratione uebementer fuit adfecta. In-
 terim cum accessisset ad rem publicam & inter venerandos urbis
 Lipsiensis Patres saluti publicae operari coepisset, quam multa sin-
 gularis prudentiae, eximiae dexteritatis, castigatissimae probita-
 tis, industriaeque indefessae edidit specimina; ut eius nunc ope-
 ra tanto requiratur magis, quanto adornandam amplificandam-
 que patriam fuit utilior. Sed haec atque multae virtutes inus-
 tatae aliae, ut suo quidem constant pretio, & omnium, qui-
 bus, quod honestum censetur, curae cordique est, semper-
 no merentur celebrari laudum praeconio; ita exigua ista
 pagella memorare velle, quid aliud esset, quam exilis pate-
 ra immensum illud exhaurire velle pelagus. *Mibi ve-
 ro, si admiratus unquam aliquid in CARPZOVIO fui,*
 X 7 mors

mors ipsius visa est semper memorabilissima, quali quis iustorum ardentem non optet hinc decedere? Nimirum flagitata & obtenta admissorum venia, toto animo ad Deum se convertere, & contemptis proculcatisque animose rerum mundanarum vanitatibus, ad Deum anhelare, atque mentem deuotissimam suo Saluatori tradere, inque amplexibus eius ardentissimis animam efflare, qui susinuerit, quali fato, singulari Dei munere potitus est CARPZOVIUS, is vero quid ad beatissimum hinc discessum desideret amplius? Illa nempe Viro optimo & de republica praclarissime merito obtigit felicitas, ut cum rebus, dum vita manebat, floretet omnibus, amplissimis honoribus auctus, & ab omnibus magni aestimatus, eo ipso tempore, cum ad ulteriora daretur progressio, leti genere, quo nullum est beatius, mortalium numero fuerit subductus. Quae omnia dum, pro Viri in me meritis, oratione deductori sistere meditator, liceat hic tantisper confessoriam suspendere tabulam, qua quam prolixè debeam, FRIDERICO BENEDICTO, interim patefaciam. Erat in votis, quod saepe & alias factum est, effusis innocenter versiculis, quos & ego in laudes ipsius lubentissimo animo facere; ille vero legere solebat; de annorum subinde incremento ipsi gratulari. Sed ut sunt versatiles hominum res, & sub casuum multorum varietatem subiectae; ita in eam me sentio coniectum necessitatem, ut officium stabile in eo colendo mihi sit obuiandum, quod occasionibus non nisi lactis voluissim suscipere. Quod ut constare nunc velim omnibus, ita intensissimo studio precor, ut & mortuo aeternum bene sit, & uniuersa CARPZOVIORVM gens intemerata floreat felicitate.

Lipshae d. VII. Nouembr.

A. O. R. clō Ioc IC.

Εὐὸν τῶ Ἐσῶ.

Ad

DISSERTATIONEM

De

SPIRITVALI RENATORVM

EXPERIENTIA

P R A E F A T I O.

Quantumcunque sit illud, quod splendidissimo dignitatum variarum nomine venire solet in mortalium genere, qui in seculo prae aliis celebrari aestimarique impendio saepe allaborant; siue illae ex generis clarissimi nobilitate; siue ex honoribus, quos in republica sustinent, eximias; siue ab ingenii eruditionisque praestantia; siue denique e virtutis studio petantur; vt amplam sane, quicquid id est, illustrissimamque habet speciem; certe humana saltem opinione celebratum exsplendescit; illam vero diuinam dignitatem, qua christiani, vero diuinoque sanctitatis lumine illustrati, effulgent & censentur, nequaquam attingit. Quales enim eos esse existimabimus, qui modo אֲרִירִים; *magnifici Psalm. XVI. 3.* modo עֲטֹרַת חַיִּים בְּיַד יְהוָה וְצִפְרֵי מַלְכוּת בְּכַף אֱלֹהִים *Corona in manu Iehouae, & cidaris regni in manu DEI, Ies. LXII, 3.* modo *dilecti Dei & vocati sancti Rom. I, 7;* modo *electi Dei, sancti & dilecti Col. III, 12.* audiunt, aliisque longe plurimis, magnificis certe, nominibus insigniti leguntur? Nec vero, quare ita nuncupentur, non causae subsunt, vt numero multae; ita robore longe grauissimae. Iam primum nobilissima se efferunt prosapia, ex DEO ipso, ex ipsius sanctissimo Spiritu; denique ex semine diuino nati, vt ad Deum ipsum generis excelsi referre originem sint credendi. Quales vero sunt opes illae, quibus cumulati sunt astatim, quam magnae, quam pretio inaeestimabiles? quas

A

nullus

nullus eorum, qui vnquam ob magnam vim possessionum argentique & auri copiam, nomen adepti sunt, adaequare potuit. Simulac per salutare baptismatis lauacrum ingrediantur in foedus Dei, statim ipsis ad innumerabilia Dei beneficia perfruenda aditus patet liberrimus. Potiuntur Spiritus sancti gratiosissimis donis; vt iam credere, & firma cordis fidentia reliquas omnes opes complecti possint. Ergo cum Deo reconciliati, cum Deo viuunt familiarissime; ad ipsum suas allegant preces, de exauditione semper certissimi. Atque vt de gratia Dei, qua abundanter nunc gaudent, triumphant merito; ita quae futura animo praecipiant, longe sunt maiora; inde ergo auaris votis atque suspiriis imminet coelesti, quae ipsos manet post discessum e corporis vinculis, gloriae; tranquillitate mentis & sublimissima pace, longe omnium hominum rationem praetergrediente, vndique perfusi. Quod si & quantiuis est in hoc mundo, variarum rerum scientiis expolitum circumferre ingenium, & ea nosse, ad quae cognoscenda vulgo praecclusus est aditus; quis est, qui cum homine fideli paria faciat? *diuites enim uero in omni sunt facti in Christo Iesu, in omni verbo & in omni cognitione, sicut testimonium Christi confirmatum est in ipsis, ita vt non indigeant ullo dono, expectantes reuelationem Domini nostri Iesu Christi, I. Cor. I. 5. 6.* Quam scientiam rerum pulcherrimarum cum ex sacrarum litterarum monumentis, quae vt intelligant praestat Spiritus diuini, suo lumine pios perfundentis, auxilium; tum ex experientia, ab ipsis Dei operibus prudenter collecta, hauriunt. Atque vt de cogitatione ex sacris litteris depromenda, saepissime agitur; ita nunc nobis visum est, de *Experientia christianorum spirituali* quaedam pro temporis, quibus circumscribimur, angustia commentari; cui labori vt diuinum Numen sua gratia adesse clementer dignetur, religiose precamur.

DE EXPERIENTIA CHRISTIANORVM. 3
 SVMMA TOTIVS DISPVTATIONIS.

- I. Professio religionis christianae postulat facta.
- II. Deus semper agit; tum in regno potentiae;
- III. Tum in regno gratiae, & imprimis circa animam humanam,
- IV. Fidei quoque indoles est, vt semper agat.
- V. Capita religionis christianae plurima exercitium inuolunt.
- VI. Vnde colligitur dari experientiam in rebus sacris.
- VII. Quod probatur vterius diſcis scripturae. Consideratio loci Phil. IV, 9
- VIII. Consideratio loci Rom. V, 3, 4.
- IX. Consideratio Psalm. XXXIV, 9.
- X. Consideratio loci II. Cor. XIII, 5.
- XI. Consideratio loci Ebr. VI, 4, 5.
- XII. Probatur etiam exemplis Iacobi, Dauidis, Pauli.
- XIII. Quid sit experientia christianorum & quoruplex?
- XIV. Circa quos versetur experientia christianorum?
- XV. Quomodo & quibus mediis experientia illa sit comparanda?
- XVI. Quid cauendum hic sit, ne decipiamur.
- XVII. Quae sint naturae & gratiae? & quomodo ea in nobis sint deprehendenda?
- XVIII. Quomodo diiudicanda sint spiritualiter, quae fiunt ab aliis?
- XIX. Quam vtilitatem praestet experientia christiana, tum in explicandis fidei capitibus; quod ostenditur exemplo de fide iustificante;
- XX. Tum in aliis mysteriis rectius cognoscendis.
- XXI. Tum in confirmando animo circa promissiones diuinas.
- XXII. De christianis expertis.
- XXIII. Experientia rerum spiritualium maxime requiritur in verbis ministro.
- XXIV. Id quod contra obiectionem asseritur.

§. I.

Vi Christi, Saluatoris optimi, scita & dogmata sequuntur, Professio religionis christianae postulat facta. & factis praeclaris, quinam sint, ostendunt; quos inter sanctissimus Christi martyr, Ignatius Romanos obsecrat, id ipsi a Deo ut precibus obtineant: *μόνον δύναμιν αἰτεῖσθαι μοι ἔσωθῆν τε καὶ ἔξωθῆν, ἵνα μὴ μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ θέλω, ὅπως μὴ μόνον λέγωμαι χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐγεθῶ, ἐὰν γὰρ εὐγεθῶ καὶ λέγεσθαι δύναμαι.* Solum mihi potentiam petatis ab intra & ab extra, vt non solum dicam, sed & velim; non vt solum dicar christianus, sed & inueniar & dici possim: Epistol. ad Romanos p. m. 56. Cum enim, quam olim gessimus, diuina imago, prolapsis in deterrimum peccatum primis parentibus, misere fuerit deperdita, qua vna felicitas, quam vix nunc mente concipimus, continebatur, cum praeter elegantiam

elegantissimum pulcherrimaeque figurae corpus mentem circumferremus, ipseus Dei similitudine impressam, & nulla me minima quidem & tenuissima labe infectam: illud nunc placita, a mundi Salvatore tradita, postulant, vt quae in nobis ruinam traxerunt, diuina flaminis gratia restituantur in vigorem pristinum, hominesque amissas opes postliminio recuperent. Ergo cum haberent primi homines naturam rectissime constitutam, illisque bonis abundanter exornatam, quibus, vt cum Deo, salutis omnis fonte coniungerenter, facillime adsequebantur; coelestis nempe illius iustitiae, animam ad omnem sanctitatem instruentis, fidelissima custodia, & eccellente honestatis omnis pulchritudine; nemo nunc christiani nominis decus sustinere valebit, nisi in quo, quae amissum, vestigia illorum iterum effulgeant, pristinam dignitatem, qua olim tam pulchre eminuimus, ad minimum ex parte referentia. Accedit, quod qui ad Deum a se & mundo conuertuntur, Spiritus sancti reddantur participes, qui saluti nostrae impense studens, in animabus nostris veluti in templo aliquo insidet, ac circa ea sollicitissime satagit, quae in meliorem nos faciem refingunt. Non tantum igitur cupiditatum perniciosissimarum fibras euellit, prauaque illa desideria, quae nos in transuersum rapiunt, subinde elidit; sed virtutum quoque inserit semina, & propullulantia bonae frugis rudimenta prouehit, in pulcherrimos fructus abitura; ipse est enim qui *Dei filios agit*, impellit ac ad bonum quodque opus perficiendum reddit idoneos; *Rom. IIX, 14.* Quid de eo vero dicamus, quod & ipse Christus in piis viuat, & per eosdem, quae Deo sunt grata & accepta efficiat, vt nunc, qui antea ad virtutes exercendas erant emortui, nouis viribus a capite Christo in ipsos defluentibus ad difficillima quaeque colenda officia sint promississimi. *Phil. II, 12. 13.* Id quod ipse Saluator amoenissima similitudine, a palmitate, viti fructiferae implantatae, desumpta, nos edocet. *Iob. XV, 4. 5.* Atque istud quoque fidei semper viuens est indoles, nunquam vt sit otiosa, sed in iis semper sese exerceat, in quibus amoris imprimis elucet pulcherrima facies. *Gal. V, 6.* Haec quae diximus luculentam habent antiquitatis purioris testimonia, sanctissimis viris haud quicquam nuda christiani nominis confessione contentis, sed virtutis omnigenae cultum serio vrgentibus. Ita enim, vt multa alia praeterea mus, vetustissimum christianorum doctorem, Clementem Alexandrinum loqui meminimus, in *Admonitione ad Gentes p. m. 76.* Ἄνεξ ὄντι
ἡμῶν

DE EXPERIENTIA CHRISTIANORVM.

ἡμῶν μόνον τὸν θεοσεβῆ χριστιανὸν εἰπεῖν πλάσιόν τε, καὶ σώφρονα, καὶ εὐγενῆ, καὶ ταύτη εἰκόνα τῷ θεῷ μετ' ὁμοιώσεως καὶ λέγειν καὶ πιστεύειν, δίκαιον καὶ ὅσιον, μετὰ φρονήσεως γινόμενον ὑπὸ χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰς τοσαῦτον, ὅμοιον ἢ δὴ καὶ θεῷ. Nobis ergo nunc hoc restat, ut dicamus, eum solum, qui est pius ac religiosus, esse christianum, & dicitem, & temperantem, & generosum, & ea ratione Dei imaginem cum similitudine, & dicere & credere, iustum est & sanctum, ut qui a Christo Iesu factus sit, cum prudentia, atque adeo iam quoque Deo similis. Et paulo post iterum: Καὶ γὰρ οὐν ὁδὲ πῶς ἔχει τὰ ἡμέτερα τῶν χριστῶ ὁπαδῶν. Οἷαι μὲν αἱ βελαι, τοῖοι καὶ οἱ λόγοι. Ὅποιοι δὲ οἱ λόγοι τοιαῖδε καὶ αἱ πράξεις, καὶ ὅσα τὰ ἔργα, τοιαῦτα ὁ βίος, καὶ κηρύσσει ὁ σύμπτως ἀνθρώπων βίος, τῶν χριστῶν ἐγνωκότων. Res ergo nostrae ita se habent, qui Dei affectae sumus. Qualia autem sunt consilia, tales quoque sunt sermones: quales autem sunt sermones, tales etiam actiones: & qualia sunt opera, vita talis. Bona est vniuersa hominum vita, qui Christum cognouerunt.

§. II. Porro testantur litterarum sanctarum paginae, Deum licet Deus semper a prima creatione feriatum sit, quod agat tamen adhuc, semper habere; ita Christus ipse ad Iudaeos: Pater meus usque nunc operatur, & regno potentia. *Iob. V, 17.* Nempe non, quemadmodum aliquorum ex gentilitate deliria ferebant, Deus, suis saltem incumbens otiose deliciis, a regimine mundi, quem cum negotiis humanis temere agivoluique patitur, nexu causarum latentium suum vnaquaque re ordinem immutabili lege percurrente, alienus existit; sed ipse rebus a se conditis vt moderator praestit, omnia nutu suo atque moderamine administrans. Cum iam olim vnus ex insipientis sapientiae sectatoribus, Caecilius, in elegantissimo M. Minutii Felicis, quem Octauium inscripsit, Dialogo, christianum populum, diuinam prouidentiam inter primaria dogmata adserentem, foede irrideret, irreligiosaque tumescens prudentia, religionem hanc tam vtilem tam salutarem dissoluere omnino aut infirmare conaretur: At etiam, inquit, christiani, quanam monstra, quae portenta consingunt? Deum illum suum, quem nec ostendere possunt, nec videre, in omnium mores, actus omnium, verba denique, & occultas cogitationes diligenter inquirere? discurruntem scilicet, atque vbique praesentem: molestum illum volunt, inquietum, impudenter etiam curiosum. Siquidem adstat factis omnibus, locis omnibus intererat: cum nec singu-

lis inseruire possit per vniuersa districtus, nec vniuersis sufficere in singulis occupatus. p. m. 95. 96. Octavius contra, venerabilis veritatis antistes, non minus valide hominis profani ineptias retundebat: Sed enim, differens, actum hominis ignorat; & in coelo constitutus non potest aut omnes obire, aut singulos nosse? Erras o homo, & falleris. Vnde enim Deus longe est, cum omnia coelestia, terrenaque, & quae extra istam orbis prouinciam sunt, Deo cognita, plena sunt? vbiq; non tantum nobis proximus, sed infusus. In solem adeo rursus intende, coelo affixus, sed terris omnibus sparsus est: pariter praesens vbiq; interest, & miscetur omnibus: nusquam enim claritudo violatur. Quanto magis Deus auctor omnium, ac speculator omnium, a quo nullum potest esse secretum, tenebris interest, interest cogitationibus nostris, quasi alteris tenebris? Non tantum cum illo agimus, sed & cum illo, vt prope dixerim, vivimus. p. m. 317. 318. Quousque ergo pertinet diuina potentia, quae quidem per totum mundum diffunditur, eousque etiam Dei actus efficacissimi exporrigere se censendi sunt; quamuis illa duntaxat nobis sint peruia, quae in regno potentiae & gratiae a Deo peraguntur. Quam vero stupenda sunt illa, quae vbiq; locorum nobis offeruntur, opera Dei? vt non sine ratione Rex Dauid admiratione victus exclamet: *Quam magna sunt opera tua Iehoua? valde profundae sunt cogitationes tuae Psalm. XCII, 6.* Quis non admiretur opera summae infinitaeque potentiae, cum & ea praestare possit, quae humanae mentis, quamuis perspicacissimae, acie comprehendi nequeunt. *Eph. III, 20.* Quis non admiretur diuinae benignitatis pariter & misericordiae opes ineffabiles, in homines indignissimos tam copiose effusas; vt proinde Paulo haec sit quaerendi enata occasio: *An diuitias bonitatis illius, & patientiae, & longanimitatis contemnis? Ignorans, quod bonitas Dei ad poenitentiam te deducit? Rom. II, 4.* Nimirum non sine testimonio se reliquit, benefaciens, coelitus nobis dans pluuia & tempora frugifera, implens cibo & laetitia corda nostra *Aclor. XIV, 17.* Quis non exhorreat ad iustitiae diuinae seuerissimae demonstrationem? *Iustus enim iudex Deus est, & Deus indignans toto die; & quae sequuntur. Psalm. VII, 12.* Vt quae Deus pro inexhaustis potentiae suae diuitiis, agat praeterea, iam prolixius non commemoremus.

Tum in regno gratiae, & imprimis circa animam humanam.

§. III. Quid ea vero oratione recensamus, quae Deus in populo peculiariter sibi reposito & dilecto, quem Christi ecclesiae nomine

infi-

insignire mos est, non minus potentissime quam gratiosissime perficit? Quae tam multa sunt, tam insignia, tantamque admirabilitatem habentia, vt nullius hominis disertissimo etiam sermone pro dignitate praedicari possint; & vt Deus vniuersas gratiae suae opes in christianam gentem collocare videatur; propterea a Paulo tantopere celebratas *Eph. I, 7. II, 7. III, 17.* in id videlicet Deus ipse infinitam suam potentiam adhibet, vt miseri homines ad amissam beatitudinem reducantur; quod vt fiat, operatur in iisdem fidem. *Ioh. VI, 29. II. Tbess. II, 2.* Est enim excellens virtutis eius magnitudo erga eos, qui credunt, iuxta operationem potentiae ipsius *Eph. I, 18. 19.* Quantamque potentiam Deus in resurrectione filii sui usurpauit, tanta quoque ad producendam in hominibus fidem vtitur *Col. II, 12.* Et quae porro Deus operatur in fidelibus, ea operatur ea virtute, qua super omnia facere potest, plusquam abundanter, super ea quae petimus aut intelligimus *Eph. III, 20.* Vnde & Paulus haudquaquam superbe, omnia valeo, inquit, addit enim, per eum, qui confortat me, Christum. *Phil. IV, 13.* utpote qui in ipso uiuebat. *Gal. II, 20.* Immo & in quae apostolus, exigente muneris ratione elaborabat, in iis certabat iuxta efficaciam Dei operantem in ipso in potentia *Col. I, 29.* Similiter ea est Spiritus sancti, sanctos inhabitantis, solertia, vt praesentem eum esse, ex operibus eius statim possit intelligi, iam primo suo renatos illustrat lumine, vt sciant ea, quae a Deo donata sunt nobis. *I. Cor. II, 10, 12;* iam ipsos instigat, excitat, impellit, diuinoque ductu non aliter ac scientissimus morum magister per saluberri-
 rima praecepta ad vitae sanctitatem perducit. *Rom. IX, 14. Psalm. EXLIII, 11.* iam solidissimis consolationibus animos sub variis vitae calamitatibus depressos, & anxie ad opem diuinam anhelantes lenit & erigit; vt non magis alias paraclerit munus obire videatur. *Psalm. LI, 14;* iam mentes a contagione foedisfimarum cupiditatum emundatas, & totas in amorem Dei exardescentes purissima voluptate sanctissimisque deliciis delibatas reddit, vt ea intimis sensibus crebro experiantur, quae nullis verborum ambagibus satis possunt exprimi. Inde deinceps exoritur illa fidei ardentis constantia: inde animi illud robur, inuictum; inde & suavisima mentis summaque nascitur laetitia, qua Deo deuotae animae mirabiliter subinde efferuntur.

§. IV. Illa quoque fidei verissimae vis est & efficacia, vt excus-
 fo inerti torpore semper inueniatur in operibus eximii occupata; vt
 faci-

Fidei quoque
 indoles est, vt
 semper agat.

facilius a sole splendorem & radios, quam ab infucata fidei sinceritate ea queas seingere; nec inepte illi videntur computasse rationes, qui fidem robore suo vigentem cum spica contendunt, iam flores protrudente, in qua tam inexhausta & exuberans vndique vis animaduertitur, vt, si flores illos contingat avelli aut deteri, mox noui prorumpentes admirabili celeritate in decusflorum succedant locum: vel qui paria eam cum pomo citrio facere decernunt, vno tempore & flores & fructus ferente; nam similem in modum fides non semper tantum optima est in res praeclaras suscipiendas voluntate, sed & omnes intendit nervos, vt instituta perficiat & adsequatur, quo sensu Apostolus *opus fidei* hinc inde adscribere videtur. *I. Theff. 1, 3. II. Theff. 1, 1.* Cuius & pulcher est, quem praebet Philemoni, admonitus, vt *communio ipsius fidei efficax fiat in cognitione boni, quod in ipsis sit, in Christo Iesu. Philem. v. 6.* Quorsum vero & a sanctis viris tanta cura inculcaretur, frustra quempiam de fide gloriari, qui in retinendis voluntatis divinae praeceptis non strenuam colloquet operam? *Qui dicit, cognoui illum, ex effato Iohannis, quod est, credo in illum; & mandata illius non servat; mendax est, & in hoc veritas non est I. Ioh. II, 4.* Quo & memorabilis nostroque instituto praesertim inseruiens sermo Petrinus spectat: *Omnia nobis divinae virtutis ipsius, quae ad vitam & pietatem spectant donatae per cognitionem eius, qui vocavit nos per gloriam & virtutem. Per quae maxima nobis & preciosa promissa donata sunt, vt per ea reddamini divinae participes naturae, effugientes eam, quae in mundo est, per concupiscentiam corruptionem. II. Petr. 1, 3, 4.* Huc ergo referenda sunt ornamenta virtutum omnia, quibus tota hominis christiana vita honestatur & venusta redditur; & omnia illa officia, quae vt & erga Deum & nosmet ipsos, aliosque circa nos solícite custodiamus, voluntas Dei efflagitat. Quam solertem fidei diligentiam adhaerere ex eo contingit, quoniam fides non tantum ad Dei Deique voluntatis agnitionem adducit, docetque, sanctum esse Deum, & a nobis vitae quoque sanctitatem exigere; additis vbique argumentis, studium in actiones decentes ponendum, & fugam a vitiorum turpitudine nobis persuadentibus; sed etiam, quia quae bona sunt in nobis, & a nobis peraguntur, operationes & fructus sunt sancti Spiritus *Gal. V, 22.* quo fidei beneficio, & *per verbum fidei* potimur *Gal. III, 2.* Potissima autem illa videtur esse ratio, quod fide de gratia Dei per Christum obtenta mens hominis reddatur

cer.

certissima; quod cum sentit, sentit insimul mirabiles in se erga Deum excitari amores ex diuinorum beneficiorum cognitione, sensuque diuini in sese exerentis amore exurgentes; ad quos cum adiungitur desiderium gratam se Deo praestandi, oriuntur haec, quae tam pulchra sunt in oculis etiam Dei, bonarenatorum opera.

§. V. Maxima denique pars illarum doctrinarum, quae christianorum coetui proponuntur, certas actiones constantemque exercitationem in homine respicit. Licet enim de vniuersis id quoque sit verissimum, si ad finem, ad quem iure dirigendae semper sunt, oculos spectamus; nos tamen de illis nunc loquimur praecipue, quae certas actiones in se inuoluunt; cuius generis sunt sane, quae primariae fidei christianae decreta constituunt: vt quod homo totus per naturam a Deo auersus miseriaeque suae immerfus sit; e qua emergere se suis viribus, quas hic nullas habet, nequaquam valeat; & proinde ipsius Dei optimi munere conualescat; quod verbo Dei monitus & percussus agnoscat ingentem, cui succumbit, miseriam, & hac Dei excitatus gratia salutem desideret ardentem, quam cum in communiōe cum Deo contineri, ex euangelii praeconio audiat, ad eum se toto animo, de admisis criminibus penitissime dolores concipiente, cetera ob mundi Saluatorem, hominum peccata crudelissima morte expiantem, in bonam spem erecto, ad eum se se adplicet, qui hominem eiusmodi semine verbi sui incorrupto in aliam creaturam generet, remissisque peccatis omnibus recipiat in gratiam, sancti sui Spiritus virtute veram sanctitatem exornandum. Haec quidem quis est, qui in nudis hominum cogitationibus consistere, & verbis tantum efferris, non autem re ipsa agi ausit adferre? Profecto cum lapsus hominis totam eius peruasisset naturam, omnesque illius vires deiecerit profusus, mortique spiritali tradiderit *Rom. V, 12. VI, 23. Epb. II, 1, 5. Coll. II, 13.* vt ferali hac clade, in quam serpente auctore, praecipites nos dedimus, simus ingentibus malis inuoluti, quis non intelligit, maxima mutatione esse opus, totum similiter hominem renouante, omnesque illius facultates perlanante, si aliquantisper saltem felicitatem amissam debeat recuperare?

§. VI. Animaduertere igitur liceat diuinos vbique labores, Deo vniuersi huius & singulorum hominum salutis procurandae tam strenue incumbente. Quemadmodum autem, qui in actu rerum versantur, magis magisque experientia expoliuntur; ita fieri non potest, quin, qui opera-

B

tiones

riones diuinas vel in se sentiunt, vel in aliis obseruant, rerum spiritualium sanctam sibi comparent experientiam. Quemadmodum etiam, qui circa prudentiam terrenam sibi acquirendam sunt solliciti, indefessa rerum, quae hinc inde eueniunt, euentus indagine perscrutantur, memoriaeque suae mandare, & vel in tabulas, vt aliquid ne elabatur, vel reuocari in reminiscenciam queat, referre solent: vel quemadmodum, qui in rerum contemplatione sunt seduli, naturam omnem intentis intuentur oculis, & ea studiose sibi adnotant, quae ad causas rerum explicandas, momentum aliquod adferunt; vnde tota viris eruditis experimenta & obseruationes in publicum emissas legimus, & ob insuntam eam in rem admirabilem operam merito suspicimus, rati, humanae cognitionis limites haud parum ea ratione amplificari; ita quae a Deo tam admirabiliter designantur, quid obstat, quin obseruari quoque possint ab animo ad salutarem cognitionem profecturo, vel in scientiis diuinis iam magis confirmato? Haec non fieri tantum fas est; sed ex eorum quoque numero esse censenda sunt, quae ab omnibus fieri debent. Quorsum enim dederit indulgentia creatoris hominibus sensus, quam vt ad ea, quae circa se sunt, opera diuina studiose attendant, & vt intelligant, illos veluti sibi interpretes & nuncios rerum esse datos, quas cura obseruent? Quod quia gentes olim neglexerunt, facti sunt inexcusabiles. Rom. I, 20. Quare Deus adsignauerit homini animum ad res diuinas percipiendum idoneum, nisi vt patiatur suauissimo influxu operari in se diuinam probitatem, & ista vt mente sua retineat memoriaeque comprehendat? Quare denique pro miranda in res a se conditas liberalitate ad se & omnem bonitatem suam, cum hominibus communicandam tam promtus esset, nisi vt ne & illi veluti homines extra se positi, aut saxa & stipites immobiles ad haec consistant; sed vicissim animum Deo accommodent attentum, docilem, & ad suscipienda, quibus ab ipso quotidie adficiuntur, beneficia paratum? Immo & illa est renatorum ex Deo indoles, vt ad Deum resque diuinas suis semper ferantur, cogitationibus eo, vnde originem ducunt, sese conuertentibus. Non ergo potest non anima, ex Spiritu progenita, res diuinas magni facere, ad ea possidenda se cupiditatibus suis extendere, in eorum consideratione suauissimas delicias quaerere, omnemque vim animi ad res coelestes adfigere; omnino ad mentem & monitum Pauli: *Si igitur, dicentis, coarsurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, vbi Christus est in dextra*

dextra DEI sedens. *Quae sursum sunt sapite, non quae super terra.*
Col. III, 1, 2.

§. VII. Quibus positis, satis, ut opinamur intelligitur, inueniri in sanctis DEI hominibus *spiritualem* quandam *rerum diuinarum experientiam*; id quod argumentum huius dissertationis esse iussimus. Sed ut de veritate rei nobis tanto constet luculentius, lubet accersitis e scriptura testimoniis rem manifestam facere, ut veluti in luce posita cognoscatur facilius ab omnibus. Nec tamen multa coaceruabimus, quae nobis possent esse subsidio; ea tantum, quae memoriae nunc sponte succurrunt, adferre contenti. Non sunt vero testimonia illa vnus omnia generis. Est cum Paulus vota ac preces suscipit supplicatque, ut pii in sancta hac experientia magis ac magis proficiant; ista enim verborum ad Philippenfes sententia est: *καὶ τὸ το προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει.* Et hoc precor, ut dilectio vestra magis magisque abundet, in cognitione & omni sensu. Phil. I, 9. Vbi primum quidem Chrysofomi explicatio, non de cognitione & experientia rerum diuinarum; sed de cognitione illorum, quos amore complecti fas est, intelligenda haec esse, quomodo valere hic ac comprobari possit, non videmus; ita enim eius in hunc locum habent verba: *ὅρα τὴν διάθεσιν τῆς λέξεως, ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον, φησὶν, ἵνα περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει, καὶ πάσῃ αἰσθήσει, ἔχ' ἀπλῶς τὴν φιλίαν θαυμάζει, ἃδὲ ἀπλῶς τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἐπιγνώσεως. τῆτέστιν, ἔχ' ἵνα πρὸς πάντας τῆ αὐτῆ κεχρησθῆαι ἀγάπῃ. τὸτο γὰρ ἐν ἀγάπῃ, ἀλλὰ ψυχρότητος. τί ἐστίν, ἐν ἐπιγνώσει, τῆτέστι, μετὰ κήρισεως, μεταλογισμῶν, μετὰ τῶ αἰσθάνεσθαι. εἰσὶ γὰρ τινες ἀλόγως φιλεῖντες, ἀπλῶς καὶ ὡς ἐτυχεν ὅθεν ἃδὲ σφοδρῶς εἶναι τὰς τοιαύτας φιλίας ἐστίν.* Attende verborum dispositionem ut adhuc magis, inquit, ac magis abundet in scientia & omni sensu. Non vniuersae quamuis amicitiam, quamuis charitatem admiratur, sed eam, quae ex scientia proficiscitur, id est, ut non erga omnes eandem caritatem adhibeatis. Id enim minime caritatis est, sed insulfatis. Quid est in scientia? adhibito iudicio, cogitata ratione, delectu quodam, ac sensu. Non enim desunt, qui inconsulto ac temere ament, ex quo etiam fit, ut huiusmodi amicitiae parum roboris habeant. Chrysof. Homil. II. in Epist. ad Philip. p. m. 121. 122. Abunde enim adparet, maxime ex iis quae consequuntur, de rerum diuina-

Quod probatur vltius di-
ctis scripturae.
Consideratio
loci Phil. IV, 9.

rum & salutem hominum atinentium viuida cognitione apostolo esse sermonem, quemadmodum & aperte Syrus interpres accepit, cum verba vltima reddidit: *هوذا هو الروح القدس* hoc est, juxta Tremellium: *in omni agnitione & intelligentia Spiritus*. Id ergo potius verbis istis agere Paulum censemus, vt singularem erga Philipenses testetur amorem, quo motus obsecrationem supplicationemque fecerat, vt amor ipsorum, & quae ex amore ortum trahit, vitae sanctitatis, magis magisque crescat in cognitione fidei & omni experientia, qua etiam atque etiam confirmari consuevit fides. "Αισθησις de sensibus externis alias proprie vsurpatur, quorum ope res ex materia concretas, vel ceteroquin in sensus incurrentes, sentimus; sed in nouo instrumento, quae cognata huius locis origine sunt, (cum ipsa semel tantum hoc loco occurrat,) de animi perceptione vsurpantur; sic cum Christus de prodicione sua ad discipulos quaedam commemorasset, dicuntur ipsi ignorasse verbum hoc, absconditumque illud fuisse ab ipsis: *ἵνα μὴ αἰσθῶνται αὐτὸ, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸ ῥηθὲν αὐτοῦ* Luc. IX, 45. Sic vbi Paulus de perfectis agit, quod illorum sit cibus solidus, qui per habitum *αἰσθητικῆς* sensus exercitatos habent ad diiudicationem boni & mali Ebr. V, 14. manifeste ista de animi perceptione sunt exaudienda. Hoc ergo in loco precatur Paulus Philipensibus suis, vt in salutari cognitione incrementa identidem habeant; & quae ipsis obiectae sint res, eas non quoad verba tantum verborumque notiones, animo insigant suo, sed vt experientiones quoque intima perceptione capiant, vocabulis quoque subesse veritatem ipsam.

Consideratio
loci Rom. V,
3, 4

§. IX. Alio in loco ostendit, quaenam ad pariendam sibi experientiam occasio, vel, si mauelis, causa existat: Haec enim ipsius verba sunt: *εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν*. *Scientes, quod afflictio patientiam operatur. Patientia autem probationem. Rom. V, 3, 4.* Patientiae tribuit, quod operetur experientiam. Illa vero in hoc loco intelligitur patientia, quae toleranter, quae vrgent aduersa, sustinet, malis nequaquam cedens; quam dicit apostolus experientiam operari; *δοκιμὴ* non probationem significat, vt vitiose reddidit translatio vulgata; sed id quo terminatur probantis actio, quodque experientiam vocari moris est; quo sensu & Paulus ad Corinthios scribit: *Ad hoc enim etiam scripsi, vt cognoscam probationem vestram, num ad omnia obediens sitis. II. Cor. II, 9.* Quasi diceret,

diceret, vt ipsa experientia edoceret, num dictis meis morem gerere
sustinueritis. Sic & eleganter alibi: *quoniam δοκιμὴν ἔχεις documentum
quaeritis loquentis in me Christi II. Cor. XIII, 3.* videlicet periculum
videbantur facturi Corinthiis, quid rerum incepturus esset Paulus,
cum eos accederet, & numquid, cum epistolas scribens tanta vehemen-
tia inueheretur, coram etiam experimentum sui daret, loquentis in se
Christi. Additur vero ab ipso aliquando afflictionis etiam voci, vt
cum ecclesiarum in Macedonia iniicit mentionem, *in multa probatio-
ne afflictionis, tamen ingenti gaudio ipsos correptos testatur II. Cor. IX,
2.* vnde oppido liquet, de experientia hic ipsi sermonem esse, quali
valent, qui saepe vel aliquid agunt vel patiuntur. Quamvis nobis vi-
deatur, nec illud esse negandum, amplius hoc loco aliquid intelligi,
nempe id, quod experientiam illam consequitur, iustum scilicet rei ex-
ploratae pretium, iustusque habitus; non aliter ac qui aurum & ar-
gentum tractant artifices, igni explorare metalla solent, vt certiores
nimirum fiant, numquid pura sint utique; an adulterati quidpiam &
minus genuini habeant admixtum. Quae causa est, cur Hugo Gro-
tius hanc *δοκιμὴν* per explorationem sui interpretetur, *cum patiendo,*
vt ait, *discat homo vires suas.* In *Annotat. in Rom. V, 4.* apud Calou-
ium in *Bibliis Illustrat. Tom. II. in Nov. Test. pag. 90.* Iam eiusmodi
experientiam Pauli iudicio operatur patientia. Cum enim a-
nimus robore suo obfirmatus duro afflictionum onere premitur,
multa discit, quae olim non bene habebat perspecta; discit enim vero
tum quid sit quod dicitur afflictio, quam vehementer impetat
animum, quam profunde pertinet recedentes quam maxime
sensus; quam non ferendum videatur aliquando esse pondus: tum
quas vires habeat ad succollandum oneri idoneas; & vt saepe admo-
dum de se melius aequo sperent homines; adeo vt, qui rebus secundo
cursu cunctibus sibi videbantur heroes intrepidi, accessu confestim
fortis aduersae mollescant, animumque despondeant; tum denique
quam saepe vsu & adfuetudine calleat mens, cum primis diuino praesidio
toties subleuata, vt quae sibi antea videbantur plane insuperabilia, ex
facili iam portet, iisdemque euadat superior. Quae circa sapienter
dictum est a Siracide: *Vir eruditus nouit multa, & peritus enarrabit
intelligentiam. Multa vidi in aberratione mea. Qui non tentatus est
paucis scit, qui vero seductus est, multiplicabit solertiam. Sirac. XXXIV.*

9, 10. Accedit, quod, tum ipse, tum alii clarissime perspiciant istis incasibus, haec qui fortiter, animose & constanter fert, nequaquam adhuc usque inanem modo virtutis & pietatis prae se tulisse imaginem, in mediis periculis evanescentem; sed strenuum impavidumque adfuisse semper pectus, quod spectandum omnibus exhibuerit vim animi nullis laboribus nullisque malis frangendum. Non aliter ac qui militiae nomen dedit, post edita varia fortitudinis imperterritae specimina fortissimi bellatoris adpellationem reportat; tales qui sunt illi demum *δοκιμοί*, quod est, *probati* dicuntur, quasi dicas, exploratae virtutis ac constantiae viros; quemadmodum talis ut esset, auctor suaeque Timotheo erat Paulus; sic enim ad eum scribebat: *Diligens esto, ut te ipsum probatum sis Deo operarium non pudendum, qui recte fecerit verbum Dei. II. Tim. II, 15.* Alibi vero qui sint isti, expressis magis coloribus delineat: *non est regnum Dei cibus & potus; sed iustitia, & pax & gaudium in Spiritu sancto. In his enim serviens Christo, bene placet Deo, & hominibus probatus est. Rom. XIV, 17, 18.* Talis erat Apelles egregius Christi servus, *δοκιμὸς probatus in Christo. Rom. XVI, 10.* Denique eo ipso, tum pia mens vitae huius aduersitates sustinendo exsuperat, multis argumentis de praesentissimo Dei adiumento, deque mira Dei potentia, quae maxime in infirmitate perficitur. *II. Cor. XII, 9,* redditur certior, ut sit persuasissima, se quoque ad Dei curam peculiariter pertinere; illum vero tam fidelem se praestare tentatis, ut non sinat ipsis evenire quidpiam supra id quod possunt. *faciatque cum tentatione exitum, ut possint sufficere I. Cor. X, 13.* Oritur ergo experientia illa christianorum ex tolerantia, incidentes molestias omnes triumphante. Nam quod contrario ordine Iacobus fidei operationem operari scribat *patientiam, Iac. I, 3.* in eo haud quaquam a Paulo disidet; cum in fontibus loci Iacobi vox *δοκιμὸς* extet, quae experientiam siue explorationem innuit, a Deo factam; velitque in eo loco apostolus ipsam oppresionem hoc vocabulo ab effectu describere.

Consideratio
PG. XXXIV, 9.

§. IX. Alibi excitantur homines, ut sacram hanc experientiam sibi conciliant. Illustris est locus *Psal. XXXIV, 9.* כִּי טַעַם וְרָאוּ כִּי בֹרַחַת אֲשֶׁרִי הִנְבֵּר יַחַד סִדְּהוּ בֹרַחַת *Gustate & videte, quod bonus & Iehoua: beatus vir qui confidit in eo.* Meditatus erat Dauid hanc cantionem eo tempore, cum Sauls effugiens insidias

ad

ad Philisteorum Regem, quem communi omnibus regibus nomine Abimelechum, suo autem Achim vocabant; deinceps autem conficta dementia veluti emotae vir mentis expulsus vitaeque discrimine ereptus esset. Tum enim suae pietatis esse arbitrabatur, hoc beneficium non tantum memori animo; sed & deuotissimo nunc cantu celebrare; in quo cum primum sui ipsius studia ad concinendas diuinas laudes verbis declarasset, & sui similes ad deferenda Deo praeconia euocasset, ea enarrare aggreditur beneficia, quae Deus recenter sibi praestiterat; inter quae & Dei extollit praesidium, quo suae saluti, adposita sanctorum angelorum custodia, consuluerat; id moris esse Deo, ut suos in periculis euidentissimis protegat; angelum enim Dei castra ponere circa pietatis amantes, & illos eripere. Vnde conuersa ad sanctitatis studiosos, immo ad omnes homines oratione, *gustate*, inquit, & *videte quod bonus sit Iehoua*, & quae sequuntur. His verbis non cohortatur tantum pios ad sacram sibi comparandam experientiam; sed & elegantem meditationem, tanquam id, quod ex praecedentibus consequatur, adiungit. *Gustate*, inquit: Ebraica vox טעם de iis utique usurpatur, quae lingua & palato, hoc est, gustu percipimus; ut cum dicitur *I. Sam. XIV, 24. Non gustauit vniversus populus panem.* Transfertur autem insigni figura ad intelligentiam hominis, ut idem hoc loco sit, ac experire, percipere, ad iudicii lancem expendere, ac denique frui; quo sensu *Prov. XXXI, 18.* de femina dicitur *יָדָהּ, sentit, intelligit quod bona mercatura sua.* Alterum verbum *יָדָהּ* de visu corporis alias frequens, figurate iridem sumtum, hoc loco idem est ac animaduertere, cognoscere & obseruare; quamquam cur propriam significationem plane excludamus, non sit ratio; omnino enim & oculis lustranda atque adnotanda sunt quae Deus ad testificandam bonitatem suam aduersus homines praestat. Illud vero quod percipiendum & obseruandum venit, est Dei bonitas. *Quod bonus sit Dominus.* Est sane bonus Dominus, quod saepe adseuerat Dauid *Psal. XXV, 8. LXXXVI, 3.* Immo *nemo est bonus, nisi unus Deus. Mat. XIX, 19.* cuius imprimis omnes homines vberat fouetque benignitas. Intelligitur hic ergo summa Dei munificentia, quae largissima manu suas in homines erogat opes, non in eo tantum, quod ipsis per creationem id tribuerit, ut sint aliquid, sed quod ipsos etiam nunc conseruet multiplicique felicitate cumulare non desinat: quod aliis in locis non minus elegantissimis.

mis verbis confitetur **כי עשית ואקורה שמך כי חסידך** :
חסידך טוב נגד *confitebor tibi in aeternum; quod feceris; & ex-*
pectabo nomen tuum, quia bonum est coram sanctis tuis Psalm. LII, 11.
ואני קרבת אלודים לי טוב *Me vero quod atinet; propinquitas Dei*
mibi bona est. Psalm. LXXIII. 20. Accesit ergo vir rerum diuinarum cal-
 lentissimus, & nouo exemplo de probitate erga se Dei egregie confirma-
 tus, vniuersum mortalium genus, vt suo discant exemplo, & ipsi quo-
 que experiantur proprio, quam non sint vana & inania, quae de Deo
 & eius beneficiis in litterarum sacrarum monumentis disferuntur; sed
 in re ipsa posita, vt velut sensibus possint percipi: pulchre admodum
 in hunc locum disserit Iohannes Cocceius *Tom. II, oper. p. m. 147.* Cu-
 ius proinde hic non pigebit adscribere verba: *O homines brutos, cum-*
non amant, cum non quaerunt, non sciunt & esuriunt, cuius bonitatem
gustare licet & videre! videre, quia patent effectus. Gustare, quia nul-
la ratio admittit, quin illa sunt summae bonitatis effecta. Non tan-
tum species in factis est sinere, sed probanti penetrantique plenam sacu-
ramque suauitatem inuergunt, caritatemque Dei insinuant. Vide, si
gratus esse velis, vt beneficia Dei non obiter transmittas, sed ita penetras,
vt laetitia animus tuus perfundatur, vt gratiae Dei veluti formam im-
pressam mentis oculis habeas: denique vt in iis, quae in hoc mundo a
Deo nobis praebentur suauia & iucunda, praelibemus gaudii immarcesci-
bilis & gloriosi, quod est in fruitione Dei ipsius, suauitatem ac dulcedi-
nem ineffabilem, & ad eam sciendam efferramur. Subiicit denique
 Dauid elegantem meditationem, qua concludit ex iis quae dixerat;
beatos illos esse qui se Deo permittant. Beatus vir qui confidit in eo.
 Dicere vult: quod si tanta Dei est bonitas, vt ab vnoquoque possit
 percipi, quid deerit vero ad plenissimam illorum beatitudinem, qui to-
 tos se Deos tradunt in clientelam, & confusione animi firma in Deum
 recumbunt, ab eodem bonitatis illius suae clarissima expectantes testi-
 monia. Haec verba Dauidis repetit Petrus, cum sanctos ad dulcis-
 simi euangelii doctrinam, *verbale ac sincerum lac desiderandum, in-*
quo crescent, adhortaretur, siquidem gustastis, inquires, quod benignus
sit Dominus I. Pet. II, 3. Quis enim eo verbo, tanquam suauissimo
 potu, inebriari non velit, quo Deus ipse se communicat, vt possint per-
 cipere omnes maximis, qui diuina gratia potiuntur, frui delicijs, claris-
 sima luce, summa tranquillitate?

§. X. Plura huiusmodi inueniuntur in scriptis Paulinis II. Cor. Consideratio XIII, 5. scribit apostolus ad Corinthios: *ἐαυτὸς πειράζετε, εἰ ἐστὲ ἐν ἰσχύϊ*. XIII, 5. *τῆ πίστεως, ἐαυτὸς δοκιμάζετε. ἢ ἐκ ἐπιγνώσεως ἐαυτὸς, ὅτι ἰσχυρὸς χριστός ἐστιν ἐν ὑμῖν ἐστίν; εἰ μὴ τί ἀδοκίμοι ἐστὲ.* Vos ipsos tentate, num sitis in fide, vos ipsos probate. Aut num non cognoscitis vos ipsos, quod Iesus Christus in vobis sit? nisi reprobis estis. Horum verborum quæ sit sententia, vt constet clarius, occasio notanda est, quæ apostolo, vt illa Corinthiis iniungeret, subministrabatur: videbantur de muneris, quod gerebat, auctoritate subdubitare, & experimentum aliquod specimenque Christi, per apostolum loquentis, praefidenter exposcere, quod inuenitur v. 3. Atqui, inquebat Paulus: *Christus non imbecillus est inter vos, sed potenter operatur in vobis*; non miracula tantum insignia designando; sed alia quoque dona Spiritus sancti elargiendo; quibus ea praestabat, quæ facile potentiam Christi sublimissimam coarguebant; quemadmodum & ipse Paulus cum Christo viuens satis ostentabat Corinthiis, diuina se esse praeditum virtute; se modo excuterent, explorarentque, num sint in fide? se ipsos probarent, numquid enim non se satis nossent, quod Iesus Christus ipsis inesset? quod nisi esset, iam reproborum numero forent adgregandi. Vbi per fidem, eam nonduntaxat intelligit, quæ religionis christianæ dogmatibus absoluitur; sed & cumprimis illam, quæ oblatam salutem amplectimur; in hac fide sunt omnes, qui sincere se in Christi dederunt disciplinam; & vt fides ipsa est diuinæ operationis fructus, diuinæque potentiae documentum eximum; ita qui ea a Deo donati sunt, haud difficulter possunt in ipsis experiri diuinam virtutem; quod vt fiat, apostolus poscit Corinthios, ipsos cohortatus, vt tentent sese, siue explorent. Sicuti enim qui alterius vult expiscari mentem, variis eundem tentat quaestionibus, quod a Pharisaicorum gente aduersus Christum saepe factitatum esse, evangelistarum nos docent relationes *Matth. XIX, 3. XXII, 18 34. Luc. XI, 16. Ioh. VIII, 6.* Et Christum ipsum hac ratione tentasse suos discipulos, auctor est Iohannes. *Ioh. VI, 6.* Eundem in modum periculum, sui hic facere iubet Corinthios Paulus, numquid fides apud se egerit radices? Addit vero porro: *Probate vos ipsos. δοκιμάζετε*, hoc est, probare, illorum existit, qui, vt supra monuimus, an res iustum habeat valorem, exquirunt, *Ioh. I, 12. Luc. XIV, 19. 1. Tim. II, 10. Sir. II, 1.* Quod sine instituto examine nequaquam fieri potest. Praecipit ergo

C

Pau.

Paulus, vt diligenter in se descendant Corinthii, ea obseruaturi, quae in iisdem agantur, vt nempe certi euadant, se esse apud Deum in gratia, quod alibi suum opus probare Gal. VI, 4. vocat. *Nonne enim, pergite apostolus, sentitis Christum in vobis esse.* Est sane Christus in credentibus per fidem, Eph. III, 17. At ille vbi est, non latet otiosus in obscuro, verum semper viuunt, semper agit, vt Paulus non tam ipse quam Christus in ipso viuere videretur; Gal. II, 20. Christusque sit vita hominis fidelis Col. III, 4. Phil. I, 21. Ita quidem, vt iam ad peccata mortuus in exsequendis christianae vitae officii strenuum se exhibeat. *Si enim Christus in vobis est,* ait alibi apostolus, *corpus quidem mortuum est propter peccatum; spiritus autem vita propter iustitiam.* Rom. IIX, 10. *Qui enim Christum receperunt,* (id quod fide fit, Iob. I, 12.) *eos & in ipso ambulare docet, radicatos & superaedificatos in ipso, & firmatos in fide, sicut edocti sunt, abundantes in eo cum gratiarum actione.* Col. II, 6, 7. *Nisi*, vt habent vltima apostoli in hoc commate verba, *reprobi estis;* christiani videlicet adulterini, nomine mentientes Christi discipulos, a re ipsa remotissime positi. Ex aduerso, si Christi, in se operantis, ipsi vestigia persentirent, praesto erat concludere, quanta sit Paulus exornata virtute, qui eos ad fidem adduxisset. Quae Fridericus Balduinus, grauissimus scripturae interpres, in hunc locum commentetur p. m. lubet huc adponere, quia-rem egregie illustrant: *Virtutem Christi, qui in cordibus fidelium habitat, in vobis ipsis experiri potestis. Is enim fidem in vobis operatur, quam ex motibus Spiritus sancti, ex precibus, ex consolatione efficaci, ex spe viva animadvertere & probare potestis, nisi prorsus reprobi facti estis, & nisi per impenitentiam vestram fidem & Spiritum sanctum amissis, in his enim virtus quoque Christi operari desit.* Ceterum, quae hic monuit apostolus, haec monuerat iam pridem, cum de salutari saecrae coenae usurpatione diserebat I. Cor. XI, 28; nec opus est, iisdem vt inhaereamus.

Consideratio
loci Ebr. VI,
45.

§. XI. Sed praeterire non possumus insignem quam maxime locum, in quo luculenter, si vsquam, ista traduntur. Casus enim proponitur, qui contingere sane posset, vt qui in rebus diuinis fuerant experientissimi, tamen diuina exciderint gratia. Habetur vero Ebr. VI, 4, 5. *ἀδύνατον γὰρ τὸς ἀπαξ φωτισθέντας, γευσάμενος τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπαγγελίας, καὶ μετόχως γεννηθέντας πνεύματι ἁγίῳ καὶ καλῶν*

καλὸν γενεαίμενος θεῶ ῥήμα, δυνάμεις τε μέλλοντι αἰῶνι, καὶ παρεπρόντας, πάλιν ἀνακαινίζεν εἰς μετάνοιαν. Haec ex Latina Sebastiani Schmidii versione, quam & semper alias sequimur, ita sese habent. *Impossibile enim est, eos, qui semel illuminati sunt, & gustaverunt donum supracaeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti. Et qui bonam gustarunt Dei verbum, virtutesque futuri seculi, & prolapsi sunt; iterum venouari in poenitentiam.* Ante omnia autem mirari hic subit, viros inueniri ceteroquin non indoctos nec infulsos, qui haec omnia, non de eo qui verae fidei compos factus erat, sed de hypocrita, simulacrum saltem fidei christianae habente, praedicari adfirmare audent; quae interpretandi ratio si valeat, ut aliquis clarissima scripturae dicta in suae sententiae fauorem, quamuis ea sit absurdissima, & horrendum contineat dogma, praeter omnem rationem confidenter peruertat, nescio equidem, quid scripturae interpres sibi non posset permittere. Clamat orationis contextus, clamant omnes loquendi modi de christiana experientia loqui apostolum, & eorum quidem, qui vere fuere regeneriti; sed lapsu temerario diuinam gratiam excusserunt. Primum ergo memorat, *semel illuminatos*, quod

Syrus quidem interpres de baptismo accepit, cum reddit, ⲟⲗⲗⲟⲩ ⲙⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲁ ⲛⲉⲛⲁⲛⲁⲛⲓⲛⲁ ⲛⲉⲛⲁⲛⲁⲛⲓⲛⲁ qui semel ad baptismum descenderunt, ex versione Tremellii. Nec ignotum est, scripta Clementis Alexandrini, Gregorii Nazianzeni, Chrysostomi, Dionysii Ariopagitae euoluentibus veteres Φωτισμὸν nomine intellexisse baptismum, cuius adpellationis eam reddit rationem Iustinus Martyr *Apolog. II. p. m. 94. ὡς Φωτιζομένων τὴν διάνοιαν ταῦτα μαθάνοντων. Vocatur lauacrum hoc illuminatio, quod eorum, qui haec discunt, mentes illuminentur.* Pachymeres vero in *Cap. III. Dionis. Ariopagit. de Hierarch. Eccles. p. m. 262. Solum baptisma, ait, Φωτισμὸν appellari, cum tamen, & aliae diuinae operationes illuminentur διὰ τὸ εἶναι ταύτην πασῶν τῶν θεῶν Φωταγογιῶν ἀρχὴν, quia sit omnium diuinarum illustrationum principium.* Hoc tamen in loco cur non & de aliis illuminandi mediis simul accipiatur, quid est vero; quod prohibeat? praesertim cum doctrina salutaris & cognitio Christi, saepe quoque in sacris lucis nomine veniat. *Luc. XVI, 8. II. Cor. IV, 6. Epb. V, 8. I. Thess. V, 5.* Fuerunt ergo, de quibus aposto-

Io sermo est, vere illuminati, vt discussis intellectus tenebris, res diuinas mente comprehenderint; haec enim vocis ἀπαξ vis est, vt non tantum vnitatis sit nota, sed & adseuerandi & veritatem exprimendi habeat vsum, vt fit *I. Petr. IV, 10. Iud. v. 3.* quod Salomoni Glasfio iam pridem notatum est *Philolog. Sacr. Lib. III. Tract. V. Can. XIV. p. m. 710.* gustauerunt porro donum supracaeleste, per quod cum aliis suae gentis auctoribus Theophylactus remissionem innui existimat peccatorum *Coment. in Ebr. VI, 4. p. m. 924.* Sed magis est, vt eiusmodi intelligamus donum, quod e coelo profectum descenderit, in has terras; quod quale sit, nemo dubitabit, qui nouerit, Christum esse, qui e coelo veniens *Iob. III, 31.* datus est mundo *Iob. III, 16.* Quem gustarunt, cum eius facti participes *Ebr. III, 14.* eumque induentes *Gal. III, 27.* totum lucrificerunt *Phil. III, 8.* diuinamque eius virtutem & efficaciam in se sunt experti. Sed & participes facti sunt Spiritus sancti, qui credentibus donatur, vt non aliter ac in suo templo in ipsis commoretur *Rom. IIX, 9. I. Cor. III, 16. VI, 19.* Effunditur autem in fideles, ipsos vt regeneret, illuminet, renouet & sanctificet, *Iob. III, 5. 6. Tit. III, 5. 6.* vt ipsos dirigat *Rom. IIX, 14.* & seu pignus aliquod & arrha ipsos in cordibus suis obfignet, & de salute persuasissimos reddat. *II. Cor. I, 22. V, 5. Eph. I, 13. 14.* Bonum quoque gustarunt Dei verbum; verbum scilicet quod continet promissiones illas iucundissimas, quibus gratia Dei salutaris, cum omnibus beneficiis, a Christo Salvatore partis, piis omnibus offertur. Quemadmodum vero euangelium potentia Dei est ad salutem omni credenti, *Rom. I, 16.* quemadmodum viuens est verbum Dei, & efficax & secantius omni gladio accipiri: Et peritens usque ad diuisionem animae ac spiritus *Ebr. IV, 12.* ita vim quoque eius quid mirum est, si senserint in se illuminati? Denique & virtutes futuri seculi gustarunt. Futurum seculum huic, quod nunc viuunt *Gal. I, 4. Eph. I, 21. VI, 12. I. Tim. IV, 10. Tit. II, 12.* opponitur seculo; & quando ita absolute est positum, aeternitatem significat, vt quando Christus ab apostolo super omnia potestatem dicitur accepisse, non tantum quod in hoc seculo nominatur, sed & in futuro *Eph. I, 21.* Vt & Petrus, de verbo Deo differens, permansurum illud esse ait eius aeternum in aeternum *I. Petr. I, 21.* Et huius seculi degustarunt virtutes, non imaginem saltem aliquam, & euandam speciem, sed rem ipsam perceperunt. Sunt autem illae virtutes Dei ipsius, potentissime olim

olim in electis operaturi: quanquam & nihil obstat, quò minus in hoc loco diuinæ virtutis effecta simul intelligantur; quæ hæc nomenclatura solent alias etiam gaudere, vt in illis Pauli *Gal. III, 5. qui ergo in vobis ministrat Spiritum, & virtutes in vobis operatur.* Huc pertinent & Petri verba, superius iam ex parte laudata; sed hic non præter rem repetenda *II. Petr. I, 3. Sicut omnia nobis diuinæ virtutes ipsas, quæ ad vitam & pietatem spectant, donatæ per cognitionem eius, qui vocauit nos per gloriam & virtutem.* Quænam sunt autem illa, quæ manent sanctos in vita æterna, ipsius Dei potentia efficienda? *Gaudium ineffabile & glorificatum I. Petr. I, 8. solatium ineffabile Luc. XVI, 25. arctissima cum Deo & Christo Salvatore vnio Iob. XVII, 21, 22.* Atque horum in intimis iam medullis prægustum habuerunt in hac vita, ad sanctissimas delicias ex gratiosa Dei operatione admissi. Summa ergo illorum, quæ dixerat apostolus omnium, hæc redit: esse qui hæc diuina toti collustrati & bonorum coelestium vere facti sunt participes, suauitatesque diuinas in intimis sensibus experti; vsque adeo, vt demum in coelorum penetralia introuissi, quæ Deus operaturus olim est in beatis suis, in animabus iam præsenferint.

§. XII. Non lubet vterius insistere scripturae testimoniis, rei certitudinem adstruentibus, quorum quidem longe maior ad manum esset copia, si nunc in animo esset, scripturae interpretari oracula. Vt tamen erit, nonnulla eorum sistere exempla, qui multis experimentis circa res diuinas fuerunt eruditi, quod ipsi de se libenter confitentur. Iacobus benedicturus nepotibus suis, singularem depraedicat Dei erga se curam ac sollicitudinem, quam per totum vitæ suæ cursum factis fuisset expertus, *Deus, inquit, coram quo ambularunt Patres mei; Abrahamus & Isaac, Deus, qui paupere me, ex quo sum vsque ad dicere hunc Angelus, qui redemit me ex omni malo, benedicat pueris, vt vocetur in his nomen meum & nomen Patrum meorum, Abrahami & Isaci, crescatque in multitudinem in medio terræ. Gen. XLIX, 15, 16.* Quantam pastor in ouem vnicam solet conferre curam *II. Sam. XII, 3.* eo studio Deum quoque semper memorat se fuisse complexum. Ex quo facile constat, quam multa amoris, prouidentiae, gubernationis singularis in auerruncandis periculis, in sufficiens solatiis; & denique in præstanda sibi laetitiae diuinæ occasione specimina obseruare potuerit Isaacus, semper aduersus alios depraedicanda; & verissimam fuisse promissionem

sionem illam: *Ecce ego ero tecum, & custodiam te in omni loco, quo abieris, reducamque te ad terram hanc: quia non deseram, usque dum fecero, quod locutus sum tibi. Gen. XXII, 15.* Non minora sunt, quae expertus est Dauid, tum in se ipso, quae erant admiranda; tum & in aliis, sibi quae facta essent, a Deo, in intimis percepta animae, quae cum consideraret, non poterat non exclamare **לֹא שָׁמַעְתִּי וְאִסְפִּירָהוּ כִּי יְרָא אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי** *Itē, audite & enarrabo, omnes timentes Dei, quae fecit animae meae. Psalm. LXXVI, 16.* Qualia vero erant illa, quae animae ipsius praestiterat? de iis saepe loquitur in psalmis: erat, cum anima Davidis infernalibus affligeretur doloribus, ut ipse sibi a Deo videretur ad perpetua tormenta damnatus, qua de re, subinde conqueritur *Psalm. XLII, 7. LXXIII, 26. LXXVII, 3.* maxime *Psalm. LXXXII, 4, 15.* Sed Deus tamen gratiose iterum eisdem subveniens, dulcissimo solatio eiusdem animam moerore deiectam demulcebat, quod ipse commemorat: *Iehova pastor meus; ideo non carebo re vlla: nam in pascuis herbosis cubare faciet me; & ad aquas quietum deducet me, his ille animam meam recreabit Psalm. XXIII, 2, 3.* & alibi praeclare auxilium Dei celebrat: *Iehova ascendere fecisti ex inferno animam meam, vivificasti me ex descendentibus infernum. Psalm. XXX, 4.* *Circumdederunt me funes siue dolores mortis, & angustiae inferni inuenerunt me; angustiam & tristitiam inueni.* Sed nomen Iehovae inuocaui, dicens: quaesio Iehovae eripe animam meam, gratiose est Iehova, & iustus est Deus noster misericors, custodiens & simplices Iehovae; quum itaque alteror, tua me servat. Ideo revertere anima mea, in quietes tuas, quia Iehova tibi retribuit. *Liberasti namque animam a morte; oculos meos a lacryma; pedes meos ab impulsu. Psalm. CXVI, 3-8.* Erat cum anima Davidis vehementissime ardentissimeque Deum desideraret, hoc est, in eius veluti amplexibus solatio firmari, & voluptate ex unione cum Deo oriente gaudere, verbo; praesentia diuina frui, concupisceret; Vnde verba illius desiderii sanctissimi plenissima. *Psalm. XLII, 1, 2, 4.* *Sicut cervus vociferatur super rivis aquarum; sic anima mea vociferatur ad Te, Deus. Sicut anima mea Deum, Deum vivum: dicens, quando venero, ut videar coram faciebus Dei? facta est mihi lacryma mea panis diu nocturne: dum dicitur ad me toto die, ubi est Deus tuus? Haec memorabo & effundam super me animam meam.* Eadem ratione *Psalm. LXIII, 1, 2.* *Deus, Deus meus est, mane quaero te, sicut anima mea tibi;*

tibi; desiderat te caro mea in terra siccitatis, & ubi lassus sum sine aquis. Sed erat quoque, cum Deus animam Davidis se ipso atque secum summa laetitia summaque tranquillitate impleret; unde hac eius verba: *In Iehoua gloriabitur anima mea: audient humiles, & gaudebunt* Psalm. XXXIV, 3. *Adhaeret anima tibi, me autem sustentat dextra tua* Psalm. XXII, 9. Quae vero adversus alios Deus egerat, non minus studiose animaduertat David. Unde experientia edoctus, tum quae piis, tum quae impiis euenerant, exponebat: *Puer fui*, inquit, *etiamque consenui; sed non vidi iustum derelictum aut semen eius quaerens panem.* Psalm. XXXVII, 25. Longam hic allegat experientiam; quousque recordari poterat praeteriti temporis spatium, inde a pueritia usque, dum grandaeuus factus esset, multa quidem euenisse, obseruatu dignissima, non meminisse se tamen, iustum, qui in Deum omnem defigit animi fiduciam, iustitiaeque & pietatis indefesso studio tenetur, a Deo destitutum, & sine auxilio relictum fuisse; quamuis negari nequaquam possit, in calamitates aliquando ingentes eiusmodi pium illapsum; nec meminisse quoque, semen eius, utcumque temporis iniquitate eo adactum, ut panem aliquando ab aliis petere cogeretur, penitus a Deo abiectum, veluti quod sua ope denique subleuare nollet, quod promiserat Deus & Iacobo *Gen. XXVIII, 15*. Nam sic nobis conuenientissime videtur esse locus explicandus, ut ad vltimum membrum repetatur id, quod paulo ante praecesserat, cum alias videretur David innuere non se obseruasse, quod tamen ipse expertus erat, ut urgente fame & penuria tum ab Ahimelecho sacerdote, *I. Sam. XXI, 3*. tum a Nabale *I. Sam. XXV, 8*. panem sibi posceret suppeditari; id quod a praestantissimo scripturae interprete Martino Geiero iam monitum est hoc loco *p. m. 618*. licet Simeoni de Muys videatur aliter *Comment. in hunc locum p. m. 181*. At vero obseruauerat & longo rerum usu impium violentum, & virescentem sicuti laurum viridem: cum vero quis praeteriit; ecce non erat amplius ille, quae fuisse se quidem cum, sed non esse inuentum Psalm. XXXVII, 35, 36. Hoc quippe & saepissime sibi esse cognitum, homines feros nullius religionis, qui huic vni rei studuerint, ut alios violenter supprimerent, felicitate mirum in modum effloruisse, rebus omnibus copiose adfluentibus; non aliter ac laurus virescentibus foliis pulcherrime sese effert, ut vno omnium ore, felicissimi viderentur esse praedicandi; sed breue id generis fuisse gaudium; cum euentus docuerit,

rit, eos qui modo rerum potiebantur, quos respiciebant omnes, a quibus fortunae suae incrementum expectabant, quosque propterea obseruabant solícite, quorumque auctoritate demum agebantur omnia, emanuisse veluti, vt nec vestigia quidem illorum adpareant vlla; profus vt miram Dei prouidentiam super homines tam pios quam impios obseruatam esse a se scribit: *Psalm. LXXIII, 1. seq.* Manassis, Regis Iudae, faciemus hic quoque mentionem, qui cum antea vita turpissime acta & horrenda idololatria iram diuinam in se concitasset, tam ferox, tam obstinatae malitiae, vt verum Israelis Deum plane haberet in super; rex in deterrimam crudelissimamque seruitutem abductus, & pessime habitus; cum ad sanio rem mentem rediisset, & coram Deo humiliter se prostrauisset, exauditus ab illo est, & restitutus in dignitatem pristinam, & tum sane *cognouit*, ac re ipsa expertus est, quod *Iehoua esset Deus II. Chron. XXXIII. 13.* Quid vero de Paulo dicamus? qui cum a Christo ipso esset edoctus. *Gal. I, 11.* postmodum tam incomparabilibus, quibus ipsum dignabatur gratia diuina, beneficiis; tum & ingentibus afflictionibus, quibus frequentissime collabatur, miraculose ex ipso vsu circa ea quae edoctus erat, est confirmatus; quod ex *Actor. XXVI, 22. II. Cor. XI, 22. seq. II. Cor. XII, 2. II. Tim. IV, 17, 18.* patet. Hinc illa fidei tam ardentis, quae in ipso eluxit constantia, hinc illud animi robur inuictum, hinc illa mentis altitudo, hinc illa summa laetitia, qua mirabiliter efferebatur, nonnunquam nascetur. Hic vero non possumus, quin ex doctissimi viri, Hieronymi Osorii, relatione de iuvene quodam Ebraeo, sacra christianorum amplexo, quaedam adponamus, ad illustrationem rei, de qua agimus, aptissima; docent enim egregie, quantam in re christiana adeptus sit experientiam. Ita vero sermonem illius repetit *de Sapientia p. m. 293.* *Idem semper eram: idem sentiebam: nulla vnquam mihi lux ob oculos affulsit: nullum fuit vnquam mihi solatium in rebus aduersis allatum: nullum in angoribus alleuamentum. Animus vero semper exilis, semper aridus, atque ieiunus in eadem molestia, atque fastidio permanebat. Nihil postremo cognitione comprehendere vnquam potui, quod non cuius in mentem venire potuisset: contra vero multa sum valde surerent opinatus, quae in nullius hominis sani rationem cadere potuissent. At postquam diuini spiritus adpulsu me ad Christi nomen adiunxi, Christe sanctissime, quis mihi splendor illuxit. Quae vidi. Quae percepi. Quae mente & ratio*

ne

ne complexus sum. Quia letitia & voluptate perfusus. Ita mihi Deum mee salutis auctorem propitium velim, vt interdum dubitem, an fidem rebus diuinis habeam. Nam si fides (vt multi definiunt) est credere quod neque sensibus, neque ratione percipitur, equidem omnia, quae christiano- rum disciplina credenda proponit, me cernere puto.

§. XIII. Liquet ergo ex iis, quae allegauimus, dari apud regenitos certum experientiae genus, quod, vt nobis videtur, consistit in eo, vt ex- erente vim suam verbo diuino, Deoque ipso gratioso influxu in animam illabente, aut quando diuinae promissiones & minae vel in se vel in aliis implentur, mens hominis fidelis ad omnia diligenter attendat; vt adeo conuenientissime omnium definienda videatur experientia christi- anorum, quod sit perceptio eorum, quae in verbo Dei exhibitis vel promissionibus vel minis proponuntur; siue quod sit cognitio, quae ex obseruatione operationum diuinarum tum in se, tum apud alios com- paratur. Haec christianorum experientia, prout iam insinuauimus, vel col- ligitur ex iis, quae in aliis animaduertimus, vel ex iis, quae nobis ipsis e- ueniunt, quorum haec quidem securior est quam illa, vt tamen saepe nu- mero insigniter etiam ipsa nobis inferuiat. Videmus in aliis multoties gratiam diuinam esse efficacissimam, vt vel in pericula & calamitates coniecti, aut aliis in occasonibus, fidei, spei, fiduciae & patientiae edant praestantissima specimina, & Dei adiuuantis subsidio connixi, grauis- simas superent difficultates. Videmus in aliis saepissime effulgere miram Dei bonitatem, variis gratiae singularis effectibus sese ad om- nium stuporem prodentem, vt vel manibus palpari possit. Videmus in aliis luculentissima saepe misericordiae diuinae, in seria flagitiosis- simorum hominum conuersione, testimonia, qua certi reddimur, & Deum misereri aliquando peccatorum maximorum, *I. Tim. I, 14, 15, 16.* & spem adeo bonam concipere possimus. Huc qui aduertit mentis o- culos, nae in rebus diuinis cognitionem sibi pulcherrimam compara- re potest. Interim longe maior petetur ex propria experientia, quae vnus cuiusque sensu constat.

§. XIV. Nos ergo imposterum ad eam maxime respiciemus. Circa quae Quenam vero sunt illa, inquit aliquis, circa quae experiendi studium verferetur experi- potissimum in renato debet esse occupatum? Multa sunt & infinita fe- rientia christi- re; ac vt mouimus iam antea, tam late patens hic se aperit campus, stianorum? cum quoque ipsa potentia Dei & gratia sese exerit. Cum vero vnus-

D

quis-

Quid sit experi-
entia christi-
anorum &
quotuplex?

quisque proxime sibi habitat, in iis, quae contingunt vnicuique aduer-
tendis sine dubio & potissima & vilissima impenditur opera. Qui er-
go sibi attendunt, cognoscunt, quam gratiose circa se laboret Dei bene-
volentia; qua occasione ad seriam conuersionem se olim adduxerit;
quam varie sua se semper habuerit fides; modo valida & magno robo-
re se sustinens, modo languidior & flaccescens; cognoscunt, quos defe-
ctus habeat, quomodo incrementa ceperit, quibus colluctationibus sub-
inde fuerit exercita, quibusque consolationibus refocillata. Cognos-
cunt, quam saepe mutetur facies Dei, semper quantumuis benignissimi
patris, qui nunc blandissime respiciat suos, & veluti in sinu gratisime
foveat; nunc veluti hostis crudeliter in animam inuadat; cognoscunt,
quam nunquam non caro sit, occupata; quibus artibus vtatur, vt sibi
subiciat spiritum; cognoscunt, quam facilis, nisi sibi caueat aliquis, in
grauissima peccata sit lapsus; sed quantis doloribus constet, iterum ad-
furgere; vt summa voluptate admittantur peccata, quae tamen non nisi
contrito corde possint expiari; cognoscunt, quam saepe quidem sum-
mis mens doloribus adficiatur, quam saepe autem & incredibili laetitia
corripiatur; quam nullum vniuersi mundi gaudium adaequet; cum
quicquid id est, cum animi aliqua perrurbatione coniunctum sit; coe-
lestis vero & spiritualis laetitia sit purissima, & nihil habeat admixtum,
quod mentis tranquillitatem infestet. Vbiq; autem obseruare licet
oculis mentis Dei infinitam bonitatem, cum summa sapientia, veritate
potentiaque coniunctam; qui ita moderetur rebus humanis, vt suis
sibi constet vbiq; honos, & hominum promoueat salus, quo ipso fi-
nis omnium praestantissimus a Deo semper obtineatur. Sed haec &
longe plura alia, expertis familiarissima, ipsa experientia commodius
addiscuntur.

Quomodo & quibus mediis experientia illa sit comparanda? §. XV. Haec quidem & innumera alia ingerunt se veluti omni-
um oculis, si modo essent, qui eisdem obseruandis industriam semper
accommodarent suam. Vbi mirari liceat hominum foecordiam, qui,
cum aliis in rebus sint admodum curiosi obseruatores, ad Deum tamen
non adscendunt, nec eius opera sibi reddunt familiariter nota. Auidi
sunt ad infimos vsque naturae sinus penetrandi; sed in iis, quae im-
mensam Dei sapientiam insinuant, & suae salutis negotium contingunt,
turpiter ignaui; & ad externos effectus subsistentes; quasi non detur vl-
terius progrediendi spatium. Quid ergo agamus, vt rerum divina-
rum

rum reddamur experti? Id agendum opinamur, quod ii solent, qui in rebus mundanis longo rerum usu conspicui & illustres habentur. Serio homo fidelis incumbat actibus, quibus acquiritur salus, frequenter cum Deo conuersetur, in se descendat, intima excutiat, & singula probe animaduertat. Nimirum non alia ratione, qui in mundo experientia clari habentur, ad hanc peritiam enisi fuere, vt saepe eruditissimis antehabeantur; negotiis admoti, & in operibus crebri fuerunt, ad singula attentum arimum adhibuere, rerum euentus prudenter diiudicantes & obseruantes, quod a Dauide & Paulo factum esse, viris in rebus diuini expertissimis, ea quae de hac re nobis reliquerunt monumenta, restatum faciunt; Videatur imprimis *Psal. LXXIII, i. seq. II. Cor. VI, 4. XI, 23. seq.* Praeterea vtilissimum fuerit, vt, quae vel in se, vel in aliis quoque diuina opera obseruata sunt, referantur memoriae ergo in tabulas, vt longo post tempore relegi possint. Si enim ad retinendam gestorum memoriam, & vt posteritati inferuatur, res, quae per terrarum orbem patrantur ab hominibus, litteris commendentur a diligentibus viris & factorum gnaris; quare non dulce, non vile sit, actus Dei suae priuatae pietatis ergo, tum vt & aliis de Dei in nos elementissimo fauore, constet, in litteras mittere? Quam breui tempore quantas diuitias colligere possemus? quam multa de potentissimo Dei regimine, de eius infinita sapientia, deque prouidentia singularissima, haberemus testimonia? Veinam haec frequentius fierent, & christianos mox videremus expertissimos.

§. XVI. Interim vti creberrime illos, qui in adnotandis rebus, quae geruntur in hoc mundo, falli contingit, nisi sibi singulari solertia prospiciant; ita cauto in experientia spiritali comparanda opus est, ne fallatur Christi adfectator; & ea pro diuinis operibus habeat, quae causis longe aliis sunt adsignanda. Hic vero imprimis necessarium est, vt quae naturae sunt, ab iis quae gratiae sunt, seiungere norit. Fateor in hoc verti summam christianorum sapientiam; & eum demum in rebus fidei peritum dixerim, qui & in se, idque praesertim, & in aliis iusto discrimine illa secernere didicerit. Atque illorum semper praeclarissimam & vtilissimam existimaui operam, quae in id a viris doctissimis & rerum diuinarum callentissimis fuit collocata, quanquam paucissimi illi sint, & vix numerum faciant. Non negauerim, haec melius sentiri quam doceri posse; neque tamen desperandum est, posse hic vnum

& alterum adferri criterium, quo vtriusque discrimen patefcatur, & quo confctet, vtrum in vera aliquis fctet gratia. *I. Pet. V, 12. I. Cor. II, 10.* Naturae illa effe dicimus, quae ad effentiam rei ita fpectant, vt abeffe non poffint, quaeque adeo vires ipfius non exfuperant. Gratiae vero vocabulo diuinum fauorem frequentiffime in facris innui, tralatitium. *Rom. V, 2. VI, 15. Eph. I, 6, 7. Phil. I, 7. I. Pet. II, 10.* Sed tamen & gratiae nomen huius diuinæ benignitatis effectum denotare, multis ex locis non minus euidenter conftat. *I. Cor. I, 4, 5. 6. 7. III, 10. II. Cor. IIX, 1. I. Pet. IV, 10.* Quamuis igitur omne bonitatis & beneuolentiae genus, quodcunque Deus erga creaturam liberaliter expromit, gratiae vocabulo indigitari poffit; ea tamen proprie gratia vocari in fcripturis manifefturn eff, quae a Deo in rationalem conferuntur naturam, ad quae neque naturae legibus a fe inftituta, neque legibus creaturae rationalis tenebatur. Vide prolixius haec explicantem grauiffimum Theologum, Conradum Danhauerum, *Hodofoph. Phoenom. IX. p. m. §40.* & in adpofita *tabula.* Sed illud nunc difquirendum quam maxime venit, quaenam effecta gratiae, quaenam vero naturae viribus fint adfcribenda? Aliquando enim tam ingeniofam, tam induftriã, tam strenuam fe praebet natura, vt gratiam vel imitari vel mentiri videatur. Id ergo conftituendum eff ante omnia, nunquam tam fplendide fe inferre naturam, quin fe prodat tandem & agnofcat, fi bene fibi attendere quispiam ftudeat. Ifta vt explicatius tradamus, pro certo haberi volumus, hominem, cum a Deo crearetur, ita effe conditum, vt fibi ipfi ad fuam felicitatem, cuius adfequendae defiderio a natura vehementiffime ftimulatur, minime omnium fufficere; fed vt eandem vnice in Deo, fuaiffime cum fe vnito, quaerat & inueniat. Eff autem certiffimum, primum hominem in omnibus refpectaffe Deum, in eiusque luce & amore fuiffe feliciffimum. Cum vero infando lapfu fe a Deo auerteret, praegnantiffimus factus fimilis eff, quae adpetitione rerum inordinatiffima mirum quam vexatur; fic enim & homo conuerfus ad fe ipfum, & rebus vaniffimis huius mundi adhaerelcens, ad fe refert omnia, fui ftudiofiffimus, & Deum a fua beatitate excludens, nifi quoad defideriis fuis lenocinari videatur. Quis neget vero, hominem huiusmodi, fui amore pleniffimum, & omnia, quae agit, fua caufa tantum agentem, intellectu miferiffimis obfideri tenebris, & voluntate in res turpiffimas abripi, cupiditatibusque prauiffimis hinc inde irrita-

ri, ita vt suas utilitates, honores & delicias respiciat in omnibus. Fieri ergo non potest, vt homo, sibi suisque facultatibus nondum a gratia adiutis, relictus, quicquam suscipiat, quod auerso a se studio ad Deum, tanquam supremum scopum, vnum collineat; sed quicquid cogitat, quicquid molitur, quicquid comminiscitur, quicquid operatur, in eo nunquam ipsum sui obliuisci pro certo est habendum, utcumque speciem admirandae alicuius virtutis habeat; quod nuper admodum ingeniosissimus Esprit, homo Gallus, scripto de Falsitate virtutis humanae opere, fuse & eleganter demonstrauit. Hoc ergo nunc opus gratiae est, vt hominem tam misere se habentem, Deo, salutis fonti, restituat, quod non aliter contingere potest, quam si eum regeneret, eiusdemque desideria ad Deum postliminio reducat. Vnde illum in gratia demum esse certissime euincitur, qui paupertatis suae conscius ad Deum allegat desideria & cupiditates suas, Deum anxie quaerit, atque in eius vni-
one suam felicitatem esse sitam, est persuasissimus. Porro apud quem gratia diuina sedem suam fixit, in eo non segnis certe est; sed praesentiam suam confestim operationibus suis testatur: nec enim vt lapis se habet, in terra proiectus, qui nihil de se procreat, per se sterilissimus; sed vt semen, quod mox spicam proiicit & flores induit, fructusque profert laetissimos multiplicesque; sed vt flores, amoenissimum odorem de se spargentes; sed vt ignis, flammam cum calore iugiter emittens. Non ergo fieri potest, vt qui gratia Dei potitus est, ignauus sit opera; quin potius semper adest, in quo se exerceat. Quocirca cordis affectuumque mutatio, tutissimum animi, per gratiam renouati, signum est, cum non in externis tantum mutetur homo renatus; sed in intimis suis longe aliter, atque olim iam sit animatus. Iam alio sensu, qui Christi est, ducitur, iam aliud de rebus in intelligentia fouet iudicium, iam aliis trahitur voluntas eius desiderijs; iam alijs delectatur operibus & studijs; & vt breues simus, longe aliter ac olim cogitat, loquitur, agit, ac olim. II. Cor. V, 17. Pulchre hac de re Macarius dixerit, Hom. IX. §. IX. p. m. 120. Ὅσπερ γὰρ ὁ Φλεγόμενος καὶ κατεχόμενος πυρετῶν, ὅσπερ ἂν προσενέγκῃς αὐτῷ βρώματα ἢ πόματα ἢ ὕδωρ βδελύσσεται, καὶ ἀποβάλλει. διὰ τὸ πυρετῶ φλέγεσθαι αὐτὸν, καὶ ὑπ' αὐτῆς σφοδρῶς ενεργεῖσθαι τὸν αὐτὸν τρωπὸν καὶ οἱ Φλεγόμενοι τῷ ἐπιφανίῳ τῷ πνεύματι ἰσῶν καὶ σεινῶ πόθῳ καὶ τῷ ἔρωτι τῆς ἀγάπης τὰ θεῶ τὴν ψυχὴν τρωθέντες, καὶ τῷ θεῶ καὶ ἑ

πνευμαίου πυρὸς, ὃ ὁ κύριος ἐν τῇ γῆ ἤλαθε βαλεῖν, καὶ θελεῖ ἐν ταῖς χεῖρας ἀναφθίνας, σφοδρῶς ενεργεῖσθαι, καὶ ἐκκαίωσθαι εἰς τὸν ἀέρα τὸν τῆς χεῖρας πύρον, ὡς περιέφηται, πάντα τὰ τῆς αἰῶνος ἐνδοξα τῆς τῆς χεῖρας ἀπόβλητα καὶ μισητὰ λογίζονται, διὰ τὸ τῆς ἀγάπης τῆς χεῖρας ὡς τὸ συνεχὸν καὶ ἐκκαίου καὶ φλέγον ἀντὶς τῆς πρὸς τὸν θεὸν διαθεσῆς, καὶ ταῖς ἐπαρενοῖς ἀγαθοῖς τῆς ἀγάπης ἐξ ἧς ἄδεν τῶν ἐπαρενοῖν ἢ ἐπιγυῖων, ἢ καταχθονίων χωρεῖσαι δύνησται τῆς τῆς, καθὼς ὁ ἀπόστολος ἐμαρτύρησε παύλῳ, ὅτι τίς ἡμᾶς χωρεῖσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τῆς χεῖρας; καὶ τὰ ἐξῆς. *Quemadmodum enim qui ardenti febri laborat, quemcumque ei offeras cibum aut potum, id quamvis suavissimum, abominatur ac renuit, eo quod febri inflammatus ab ea valde exerceatur: eodem modo, qui Spiritus celestis sancto ac venerabili desiderio accensus, amore dilectionis Dei in anima sauciati, ac divino coelestique igne, quem Dominus in terram missurus venit, vultque velociter accendi, vehementer incitati, atque coelesti desiderio Christi accensi sunt, omnia, ut dictum est, quae sunt in hoc seculo praeclara ac pretiosa, repudanda & odio digna reputant, propter ignem dilectionis Christi qui constringit, accendit & inflammat eos affectione Dei, & coelestibus bonis dilectionis. A qua quidem nihil, siue terrenum, siue subterranum sit, eos separabit: sicut apostolus Paulus testatum fecit Rom. VIII, 35. qui nos separabit a caritate Christi, & quae sequuntur. An ergo aliquis sit in gratia, de eo ex ipsius gratiae praesentia redditur certissimus. Haec enim divina luce sic adficit mentem, eandem vt lucidam, tranquillam, laetam, ac veluti ex morte viuam, & ex tenebris spississimis illuminatam ac numine coelesti gloriose triumphantem reddat. Eph. V, 8, 14. Iob. XII, 35. I. Thess. V, 4. Ies. LX, 1, 2, 3, 4. illa sic adficit mentem, vt ex vi & principio interno, efficacissime sese exerente, sola illa aeterna, quibus salus animae continetur, respectet, in pretio habeat, & studio suo & consecutione digna reputet; & vt se totumque hominem ex illorum intuitu regat, cetera veluti ad se non pertinentia despiciat, feris votis expetens ab eo onere liberari, vt omnibus curis & affectibus solis aeternis possit vacare. Quemadmodum ergo sol sui ipsius est argumentum & testimonium sufficiens; ita & gratia ipsa suo aduentu de se potenter testatur. Gratia enim divina efficitur, vt luculentè Theologus grauisissimus, Io. Georgius Dorscheus ait, *Penjadec. Diss. IX. thes. 15. p. m. 318. non agit solum per suasiones morales**

inter-

internas; proponendo nobis obiectum amabile; sed etiam vero, divina
 & ineffabili amoroso influxu potentiae suae gratiosae. Quamquam,
 cum peccatum adhuc in homine etiam regemito inhabitet & pravae
 illae concupiscentiae, semper summa attentione opus sit, ne quando
 decipiamur. Eleganter Macarius De Elevatione mentis cap. XIV. p.
 m. 128. Τεθάρρηκε τόνου εδεις τών όζύ διά σύνεσιν βλεπόντων εί-
 πείν ότι χάριτός μοι σηνέσης, άπώήλλαγμα λοιπόν κη τής άμαρ-
 τίας ένεργεί γάρ, ώς είρηται, κη τα δύο έν τώ ένι κη τώ αυτώ νω, κην
 οι ένοχοί τε κη άμαθείς μικρόντι νήμα πνευματικόν έσχηκότες, νε-
 νήκημεν ήδη λέγουσιν. έμοι δέ δοκέι τα πωρόγματα έτως έχειν ώσ-
 περ όταν ήλιξ καθαρώς έπιλάμπουτ. σιοτεινος ό άνήρ άφνω ή ο-
 μίχλη έπιδρωμύσα έπισκοπίση αυτς τώ καλώ φωτί τάτω γάρ
 παραπλησιώς έχουσι τώ λόγω οι τής μέν τή θεά χάριτ, έπιτυχόντες,
 μήπω δέ πρós άκρίβεια διακαθαρθέντες, άλλ' έν τώ βάθει έτι κατά-
 σκετοι όντες υπό τής άμαρτίας, ώς πολλής τώ άντι τής διακρίσεως δει-
 πρός τó πείρα τάυτα τή τελειωτάτη πωλαβείν. Nemo igitur co-
 rum, quibus acutius cernere sacrae prudentiae lumen dedit, ausit vn-
 quam dicere; ex quo praesentem in me sentio gratiam, liberatus sum
 in omne tempus ab omni malitia. Duo enim, ut dictum est, inter se
 adversa in mente agunt, gratia & concupiscentia, vicinque cito creduli
 & imprudentes statim dicant: Vicinus, & debellatum iam est. Mihi
 quidem contra sic videntur huius se generis res habere, ut quando so-
 li pure fulgenti suboriens repente vapor & caligo velamen veluti obdu-
 xerit; sic similiter, ut diximus, se habent, qui gratia Dei potiti, sed
 accurate nondum purgati sunt; sed in penetrabilibus profundis adhuc a
 peccato tenentur. Quare multa profectio discretione opus est, ad expe-
 rientiam rerum talium perfectissimam parandam. Non minus tam-
 en & cognoscere potest, an aliquid fuerit a gratia divina, an vero
 a natura aut a potestate diaboli adversa profectum? Si quis est, qui
 spreto auxilio Numinis divini, sibi ex factis praeclaris emolument-
 um, animi delicias, commendationem ad alios, adplausum & opinio-
 nem aliorum apud se quaerant, hos a gratia destitutos sibi relinqui,
 quid mirum? quid & mirum, facta quoque praeclarissima vel ad carnis
 opera vel ad auctorem fatanam esse referenda, quantumvis cetero-
 quin a toto mundo efferantur laudibus? Accedit, quod quae talia
 sunt, animum adeo non tranquillum reddant, & exsatiem, ut potius
 pro

pro ratione originis eundem vehementer torqueant. Adpōstītisime ad hunc locum quaerit Macarius *Hom. VII. §. III. p. m. 101.* Ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία μεταμορφῶται εἰς ἄγγελον φωτός, καὶ ὁμοία τῆς χάριτος ἐστὶ, πῶς ἂν νοήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς μεθοδείας τῶ διαβόλου, καὶ πῶς δέξεται, καὶ διακρινεῖ τὰς τῆς χάριτος; Cum peccatum in angelum lucis transformetur, & simile sit gratiae, quo pacto cognoscet homo insidias diaboli? & quo pacto suscipiet & discernet semitas gratiae? Et respondet: Τὰ τῆς χάριτος χάραν ἔχει, εἰρήνην ἔχει, ἀγάπην ἔχει, ἀλήθειαν ἔχει, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον ἀλήθειαν ἐπιζητεῖν τὰ δὲ τῆς ἁμαρτίας εἶδη ἐστὶ τεταραγμένα, καὶ ἐν ἔχει ἀγάπην καὶ χάραν πρὸς τὸν θεὸν ὡσπερ γὰρ ἐστὶν ἡ πικρὴ ὁμοία τῆς θείδαν, τὸ μὲν ἐν γλυκὺ, τὸ δὲ ἐν πικρὸν. Ea quae sunt gratiae, plena sunt laetitiae, pacis, dilectionis & veritatis. Haecce veritas impellit hominem ad inquirendam veritatem. Sed peccati species sunt turbulenta, nec laetitiam aut dilectionem erga Deum habent; quemadmodum enim intybus similis est lactucae, haec quidem dulcis, illa vero amara. Illa igitur si probe attendantur haud sane facile quispiam in discernendis iis, quae naturae sunt opera, ab operibus gratiae, fallitur.

Quomodo di-
iudicanda sint
spiritualiter,
quae sunt ab
aliis?

§. XVIII. Maioris operae est, diiudicare, numquid quae ab aliis fiunt, auctore gratia peragantur. Si enim reconditioris indolis homines tam dissimulanter agunt, & tam callide premunt animi destinata, ut ab oculis solertissimorum etiam auertant; Quemadmodum, prudenter Paulus, quis enim, inquit, novit hominum ea, quae hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. *I. Cor. II, 10.* quid de gratia dicamus, quae partim, tam occulte non raro agit in hominem, ut id ipse ignoret; quod fere contingit, quoniam nondum homo fidelis ab impedimentis omnibus est liberatus; vel etiam quoniam causa superest, cur eius metuatur superbia; partim etiam miras sequatur agendi rationes, ut naturae ineptissima videantur, quae a summa tamen proficiuntur sapientia *i. Cor. II, 5, 6, 7, 9, 10, 14.* Quo in casu quemadmodum, qui spiritu probationis *I. Cor. XII, 10.* pollet, diiudicare quidem potest omnia, ipse a nemine diiudicandus; *i. Cor. II, 10. I. Io. IV, 1.* ita qui hoc divinae munificentiae dono destituitur, cautius suslineat iudicium; ne vel ea naturae aut satanae operationibus transcribat, quae tamen a gratia ortum trahere poterant; vel gratiae imputet, cum

cum alium longe originem habeant. In iis ergo maneat, iis fruatur, ea persequatur, quae sibi sunt concredita; reliqua quae non nouit, diuino iudicio permittens, donec *ueniat Dominus, qui etiam illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus obtinget cuique a Deo. I. Cor. IV, 8.* Alias audiet illud, *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? proprio Domino stat aut cadit Rom. XIV, 4.* Nec enim aliud facile maligni animi argumentum est, quam se in omnium erigere iudicem, & de iis iudicandi sibi arrogare dexteritatem, quae solo Deo iudice vel condemnanda vel probanda sunt. Nisi si euidenter constet, quae gratiae venditantur opera, ad sacrarum litterarum genuinum sensum non quadrare; tum enim nihil impedit, quin audacter repudientur.

§. XIX. Dicitur vix potest, quas habeat utilitates experientia. Quam utilitatem praestertem praestert experientia christiana, tum in explicandis fidei capitibus; quod ostenditur exemplo de fide iustificante;

illa sancta. Habemus sane oracula diuina, scriptura sacra, comprehensa; in quibus quae ad fidem pertinent & officia christiana, diserte explicantur; nec tamen vllus ratione inficiari potest, accedente experientia omnia intelligi melius; qua de re sapientius summus vir, Martinus Lutherus, insigniter disserit; Audiamus modo quae scripsit in Psalm. CXXI, 3. *Tom. VII. Altenburg, pag. 506.* denn Erfahrung und Lehre zusammen gehören / dieweil unsere Augen viel tuncfeler sind / denn daß sie die unsichtbare Dinge erlangen können / und das Ende gegenwärtiger Trübsalen ersehen. Daher geschieht / daß die Natur sich allezeit unsiehet / auff was Weise sie möge erlebdt werden. Und so sie die Weise nicht sind mag / wie sie denn verborgen und unsichtbar ist / wird sie betrübt. Et paulo post p. 508. Dieses ist des Glaubens Übung / davon David an diesem Ort uns ermahnet / daß wir sollen lernen auff die Verheißung Gottes zusehen / und auff Gottes Wort / und daß wir urtheilen nach den Augen die über sich gehoben sind / nicht nach den gegenwärtigen Sachen. Wir befinden aber hie / daß die Theologia und eine heilige Schrift eine unaussprechliche Weißheit / die nimmer gänglich mag, ergriffen und erlernet werden / denn wir sehen die Veränderung / die sich oft unversehens begeben. Heut bin ich gesund / morgen todt. Diese Gefahr macht / daß uns bedünck / daß Himmel und Erde uns zu enge sind / und daß alle Creaturen uns wie eine Helle sind. Also pfleget das Fleisch zu thun / welchs Satan auch erschrecket / daß es meynet / es sey kein Gott / sondern ein unendlich Ubel und Verderb. Al-

E

les

les dieses Heißer nicht recht geurtheilt/ sondern ist ein Lügen unsers Fleisches und des Teuffels/ dawider zu streiten ist/ und zu gläuben/ daß auch in unsern Todt Gott bleibe/ und unser König Christus bleibe/ in welches Angesicht mein Todt mit aller Trübseeligkeit und Gefahr ein eitel nichts ist. Denn was ist der Todt/ was ist Verlierung der Kinder und dergleichen/ so du es gegen Gott wilt rechnen? Wer aber hat diese Kunst gnugsam gelernt? Reden und lehren können wir ersicher maßen davon/ aber die Erfahrung und der Brauch muß einen Theologum machen/ daß wir mit David mögen sagen: Er wird deinen Fuß nicht gleiten lassen/ das ist/ er wird dich nicht lassen verderben. Et alibi cum explicaret Psalmum CXXVII, 3. Tom. VII. Altenburg. p. 574. ita loquitur: Solches kan man nicht aus den Büchern lernen/ sondern die Erfahrung ist die beste Glosse/ welche diesen Psalmen auslegen und wol verstehen lehret. Conducibile ergo est valde & ad intelligenda fidei placita, & ad ipsas sacras litteras, experientia pollere in rebus diuinis; quod vt declaretur vltorius, lubet id exempli gratia capite de iustificacione hominie demonstrare. Multis in locis adfirmant sacrae litterae, fide nos iustificari atque salutem acquirere; quaenam autem fidei illius sit indoles, quid agat, quomodo sese habeat, quis rectius, quam qui fidei pollet peritia, vel intelligat vel explicare valeat? Quod enim alii aliter haec de re sentiant, nec vnus alterum recte percipiat, id nempe ortum habet exinde, quod fidei vim & virtutem non experti sint in se ipsis, cum tamen nec in rebus sensibus subiectis absque experientia possit alter alterum de habitu illarum recte edocere. Quis de herbarum virtutibus, quas nec nouit, nec quarum vim vel in se vel in aliis expertus est unquam, poterit cum vtilitate disserere? Quis de mellis dulcedine pronuntiare poterit, qui eandem nunquam degustauit? Quid sint illae animi agitationes, gaudium, tristitia, amor, odium, aliaeque, quis est qui docere recte potest, qui ipsas nunquam sensit? ita nec quaenam fidei verae natura sit, qui eius expertus est, scire potest; cum contra rem explicare experti rectissime possint. Illi vero ita se negotium habere consententur. Nouit homo legem sibi a Creatore esse latam, vt ea, quae ad summi Numinis honorem pertinent, omnibus confectetur viribus, hominesque sibi similes sincero complectatur amore, quae omnia ex diuina reuelatione accuratius & distincte magis addiscit; obseruat autem facile, non tantum, quam ingentibus mens eius

ius

ius obseptat erroribus, sed quam frequenter etiam sanctissimas Dei iussiones fuerit transgressus; unde iuxta legis rigorem poenis gravissimis sit de iure subiectus; cum agnoscant *homines Dei iudicium, quod qui eiusmodi faciunt, morte sint digni. Rom. 1, 32.* cum cognoscant mortem esse peccati *speculum. Rom. VI, 23.* & *maledictum* denique esse, *qui non stabiliuerit verba legis ad faciendum illa. Deut. XXVII. 26.* Unde non potest non homo ingenti metu iudicii diuini, grauissime in legis violatores animadvertentis, percelli, horrendisque doloribus concuti, amississe se, reputans, summam felicitatem, & incurrisse poenas in se grauissimas, & duratione aeternas, cum tamen desiderio tenerrimo teneatur beatitudinis nunquam finicadae. Videt se soli sibi relictum nequicquam posse vel supplicia promerita effugere, vel diuinam gratiam promereri. Iam anxie trepidat de salute sua; iam sui ipsius accusat dementiam & ruditatem, perniciem sibi accersentem; iam tangitur intentiori cura sui, circumspicitque omnia, unde emergendi spes ex miseria affulgeat? iam damnat inconsultum animi impetum, magis suis cupiditatibus, in praua tendentibus, quam suggestionibus bonis obsecundantem; iam vellet quantouis pretio redimere, non esse patrata, quae fecisse se reclamante conscientia nescire mallet. Hic vero summis adscitur doloribus; hic eiulatus, hic gemitus exaudiuntur, hic saepe lege exterritus, infernalibus tormentis corripitur. Quid ergo? offertur ipsi gratiosa Dei concione admissorum venia, sufficientissimis redemptoris meritis parta, salusque sanguine ipsius effuso carissime acquisita: desiderium ergo in anima exoritur, intensissimum erga gratiam Dei & vnionem arctissimam cum Christo Salvatore, cuius potiundi meritis vnum ipsius flagrantissimum votum est; ad eum enititur ardentissimo impetu; ad eum anhelat; eius satiari complexu cupit; atque dum non statim pacem diuinam sentit, ad modum Iacobi Patriarchae, cum filio Dei luctantis, vi facta invadit Dei clementiam; aut ritu strenui pugnacisque bellatoris omnes vires contendit, vt superior euadat, victoriaque insignis recedat; sui interim suorumque factorum omnium quam praeclara, quam laudabilia videantur omnibus, prorsus oblitus, utpote quae subsistere in foro tam rigido, & examen sustinere non posse, optime perspicit; ergo effusissime in amplexus ruit Salvatoris optimi, se eidem tam suauiter offerentis, eundem fidei brachiis arctissime circumplectitur, eiusdem

gratiam avidissime arripit, eidem adhaeret; eius sanctissimis meritis iam iucundissime fruitur, supra votum tranquillus, & gratia Patris reconciliati summe felix; immo & iam excusso omni ex animo metu bonum iam animum induit paci cum Deo confisus; quicumque igitur intrinsecus excitentur motus, quaecumque species horribilis extrinsecus ingruat, ut animum septum diuino praesidio oppugnet, non tamen pacem eidem eripit, fiducia coelestis auxilii, quod sibi semper sentit adesse, elato. Ille enim nunquam trepidat, nunquam tumultuatur, nec vlllo motu a statu mentis iam cum Deo vnitae deiicitur; quae pax est, quam summus ipse pacis auctor, qui caelum terris amore coniunxit, numine suo fecit atque coniunxit. Atque sic, dum intimis sensibus gaudet, restitutum se esse Seruatori, & Seruatorem sibi, Deumque nouit sibi esse propitium, inflammatur in amore, vtriusque calidissimum, nec est aliquid, quod fretus diuina ope non libenter suscipiat ac efficere velit; tantopere exardescens in diuinum seruitium, ut quicquid reliquum sibi est vitae, quicquid in suis viribus est repositum, id omne & in Dei honorem, & in sui proximi vtilitatem erogare & impendere studeat, ea quae neglecta fuerunt a se hactenus, compensaturus. Iam si quaeras ex eiusmodi homine, qua sit fide iustificatus, quid demum censeat de vniuerso iustificationis negotio, quis neget, cum rem longe exactius posse exponere, quam qui non nisi aliquando dissertentem de his rebus grauissimis auscultauit, aut tantum hac de re saltem scit, quantum legendo profecit. Tum vero videt, nullis hic operibus relinquere locum, sed misericordiae diuinae in solidum esse adscribenda omnia; videt praesertim, fidem iustificantem esse rem haud quam mortuam, sed viuam profecto; sed desiderantem, sed instantem, sed auidè arripientem, sed tranquille & suauiter in Salvatore suo recumbentem, qualia, qui statuere ausus sit, fidei conuenire non viuam, eum certe rei tanti momenti ignarissimum esse, & spectrum pro fide, vera habere haud cunctanter pronuntiat. Denique & illud ipsi est euidētissimum, fidei iustificantis initium esse desiderium, quo in salutem eminens monstratam rapitur. Consentientem vbiq̄ue habemus incomparabilem Theologum, Martinum Chemnitium, qui congrue ad illa, quae diximus scribit *Exam. Conc. Trident. Part. I. p. m. 163. Ex illa notitia & adfensione cor seu voluntas per operationem Spiritus sancti concipit*
deside-

desiderium, ut quia serio sentit se oneratum peccatis & ira Dei, expectat, velit, quaerat, petat sibi donari & communicari beneficium iustificationis, quod in promissione euangelii proponitur, & illud fide adprehendit, ut ad se recipiat; quibus simillima docet in Loc. Com. Part. II. p. m. 659. 663. 666. Et in vniuersum de fide pulcherrima eius sunt verba, ad nostrum institutum conuenientissima p. 675. Veram sententiam de fide iustificante omnium rectissime in seriis exercitiis poenitentiae posse intelligi: sicut & veterum meditationes ostendunt. Diuersitas enim opinionum inde potissimum oritur, quod extra lucem tentationis, otiosae & securae disputationes adinueniunt philosophicis suffragiis rationis humanae, mentes perturbant: exercitium autem illud illustrans doctrinam fidei plusquam omnia commentaria, duobus potissimum modis instituitur, vel ut conscientia se sistat coram tribunali Dei, sicut de vocabulo iustificationis dictum est, vel sub cruce & tentatione in petitione & expectatione, tum spiritualium tum corporalium.

§. XX. Non aliter se res habet in summis mysteriis aliis, de quibus tum demum aliquis recte quidpiam sentit, cum eorum in se experientiam possidet. Quam multa enim sunt, quae rerum spiritualium, rudi longe aliter videbantur, quam postea re ipsa est expertus; & quam multa sunt, de quibus ne mentis quidem notionem formare sine rei ipsius sensu recte possumus. Quam mira est gratiae diuinæ variatio, tum in iisdem diuerso tempore, tum in diuersis hominibus conspicua, sed experientia cognoscenda. Quam multa sunt mysteria gratiae diuinæ in anima operantis, quae ut se excipiant vna aliam, ex ipso exercitio demum cognoscunt; nam ea quae exercitio constant, quis neget, exercitio cognosci omnium optime? cum nudis speculationibus mens humana in rebus ad vsum sua natura ordinatis, longe minus, quam ipsa actione erudiatur. Plura, ne sitius nimis prolixi, hic addere nolumus, sed Macarii saltem nostri, viri, si quisquam, rerum diuinarum longe expertissimi, quem cur saepius in testem citemus, satis causae habemus, praeclare dicta allegasse sufficiat: De Charitate Cap. XIII. p. m. 154. *Ἐπειδὴν ἀνδραὶ σοὶ γένοι τὸ περὶ κοινῆς νομφίης καὶ νυμφῆς καὶ χορῶν καὶ ἑορτῶν, μηδὲν ὀλίγον μηδὲ πρόσγειον ἐνοήσω. καὶ γὰρ εἰς ὑπέδειγμα μόνον συγκαταβατικῶς ταῦτα παραλαμβάνεται, ἐπειδὴ ἐκείνα ἀρρήτὰ τὲ ἐστὶ καὶ πνευματικὰ, καὶ ὀφθαλμοῖς τοῖς σαρκικῶς ἀψευδῶσα. ψηχῆ δὲ ἀγία δὲ πρὸς κατάληψιν ἐρχεται, ἀσπὴ τὴ ἡ κοινῆ τῶ ἀγίῃ πνεύματι, καὶ οἱ ἑωσθέντιοι θησαυροὶ, οὗ*

Tum in aliis
mysteriis re-
ctius cogno-
scendis.

χοροί τε καὶ χοροὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τῶν πνεύμα λαβόντι μόνω κα-
 παθανή γίνονται, αὐμῆτα δὲ ἔδδ' εἰνοῦσται δυνατόν τοσαύτα παρ' ἐλευ-
 βῆς ἂν περὶ αὐτῶν ἀκυσ μέχεις ἂν καὶ σοὶ γένοιτο πιστεύσει καταξίω-
 θῆναι τῶν τοιούτων τυχεῖν. καὶ τὸς εἶση αὐτῇ πνεύμα τῶν ὀφθαλμῶν
 τῆς ψυχῆς ὡς ἀγαθῶν ψυχῶν, χειρῶν καὶ ἰατρικῶν ἀκωνῶν δύνα-
 ται. Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει καὶ αὐτῶν ἴσθ' σώματι τῶν τοιούτων παρῆσα
 τυχεῖν, βλέπειν τὰ αὐτὰ καὶ οἶοει κρῖναι ὅσοι τὰ καὶ αὐτὸ γίνεται
 πνεύμα. *Cum audire tibi contigerit de communicatione cum spon-
 sa, de choris, de cantu, & festis nihil materiale aut terrenum cogitave-
 ris. Etenim in exemplum duntaxat per condescensionem haec assumuntur.
 Quoniam illa, quae his designantur, spiritualia, & oculis carnem
 incontigua sunt. Animae vero sanctae ac fidei sub comprehensionem ve-
 niunt; & ipsa communicatio sancti Spiritus, & supercoelestes thesauri,
 chori ac festa sanctorum angelorum. Quia ipsa tantum homini manife-
 sta sunt, qui experimentum eorum cepit; non introductus autem in haec
 adyta, nec qualemcunque talium formare ideam potest. Reuerentia igitur
 de huiusmodi rebus audi, quoad tibi contingat credenti ut dignus ha-
 bearis fructione tantarum rerum. Et tunc scies ipsa experientia oculo-
 rum animae, qualium bonorum animae christianorum fieri compotes que-
 ant. Nam in resurrectione corpori quoque continget horum esse partici-
 pi, videreque illa & quodammodo palpave, quando ipsum spirituale fa-
 ctum fuerit.*

Tum in con-
 firmatione ani-
 mo circa pro-
 missiones di-
 vinas.

§. XXI. Magnam denique experientia christiana ad confir-
 mandum animum vim habet, ut ea, quae promittuntur in verbo diuino,
 habeat pro certo; quamvis enim fides robusta supra spem in spe credat,
 Abrahami exemplo *Rom. IV, 16, 17, 18.* negari tamen nequit, ipso
 euentu mirum in modum fidem corroborari; quod in homine regio
 euidenter adparet, qui licet de Christo iam bonam spem foueret, fore,
 ut filium suum ad mortem usque aegrotantem; mirifica ope leua-
 ret; tamen, cum ex ministris suis audiret remississe vim morbi in filio,
 tum demum credidisse cum domo dicitur, quod de fidei confirmatione
 est exaudiendum. *Iob. IV, 53.* quod si vero semel iterumque opem
 admirabilem nobis praestitit Deus; si tot periculis ereptis demonstra-
 vit, quam potenter iuuare possit, quae causa est, cur in posterum de eius
 promissionibus dubitemus? Sunt promissiones Dei sementi similes,
 quam nemo negat adfulgente coeli benignitate, fructus uberrimos la-
 turam;

turam; sed impletio promissionum ipsi mesi est iure comparanda, in qua benedictionem diuinam vel manibus palpare licet. Quis infiteatur, verba Dei animum valde addidisse Iacobo, cum eidem suam praesentiam, suumque praesidium tam gratiose polliceretur *Gen. XXIX, 15*: ecce ero tecum & custodiam te in omni loco, quo abiueris, redacunque te ad terram hanc, quia non deseram te, usque dum fecero, quod locutus sum tibi. Sed cum postea reuoluto multorum annorum spatio patriam repeteret domum, benedictionem diuinam ad abundantiam usque expertus, credimusne in pollicitatione diuina Iacobum impense non fuisse confirmatum? Est ex viris in rebus spiritualibus exercitissimis, cuius animae aeternum bene sit, qui ingeniose & eleganter, vt eius sunt omnia, diuinarum promissionum complementa characteres reales, & verbum visibile adpellat, quo Deus cognitionem sui tam alte infigat animo, vt nullis tempestatibus deleri possit. Succurrunt hic, quae Lutherus commentatur egregie in *Iob. XIV, 22. Tom. VII, Altenb. p. 112*. Also ist diß eine Predigt / nicht allein von Worten / sondern von der Erfahrung / denn mit dem Wort fahet ers wohl an / das er uns laßt das Evangelium hören / tauffen / Sacrament empfangen / aber nachdem ist so bald da der Teuffel / der uns allenthalben ansichet und hindern will / das es nicht bleibe und fortfahre. Da muß nun angehen die Erfahrung / das ein Christ könne sagen / bisher habe ich gehört und gegläubet / das Christus mein Heyland sey / so meine Sünde und Todt überwunden habe / nu erfahre ich es auch / das es also gewesen / denn ich bin jetzt und offte in Todes-Angst / und des Teuffels-Stricken gewesen / aber er hat mir heraus geholfen / und offenbahret sich mir also / das ich nun sehe und weis / das er mich heb habe / und das es wahr sey / wie ich gläube. Solche Erfahrung machet denn einen rechtschaffenen Menschen.

S. XXII. Tam ergo & intelligentiores sunt fideles in rebus De christianis expertis.
 spiritualibus, & se aliosque rebus aduersis, animum perturbantibus, vt consolationibus oblectare & lenire possunt. Norunt non tantum ex testimonijis sacrarum litterarum, quibus decetero libenter omniterribunt, sed ex iis etiam, quae omni aetate ipsis contigerunt, Deum esse omnipotentem, omniscium, sapientem, iustum, sanctum, benignum, elementem, gratia plenissimum & fidelissimum: norunt tot speciminibus edocti, Deum suos ex consilij sui prudentissimis rationibus ducere, & in fine denique gloriose adsumere. *Psal. LXXIII, 24*. Ipsum solere

solere & quae amara nobis videntur, & in detrimentum cedere, in utilitates nostras conuertere. Quibus in rebus consentientes habeat vniuersos, qui pari pietatis sinceræ studio ducuntur; quare ergo tantum negotiū facellamus Deo, de ipsius in nos paterno animo multum solliciti, veluti qui nuper admodum in ipsius intromissi familiaritatem nondum perspectam habeamus eius fidem? Sic ergo, qui consolationem acceperunt a Deo alios vicissim diffidentes rebus suis solatio confirmare, afflictos erigere, perditosque recreare & fouere sciunt. *II. Cor. I, 4.* Quid denique de summa voluptate dicamus, quae ex ipsa percipitur experientia? Si enim non sine animi iucunditate leguntur varii generis historiae, quas non delicias praestabit menti recordatio diuinorum operum, quae piis ex experientia sunt cognita explorata atque perspecta?

Experientia rerum spirituum alium maxime requiritur in verbi ministro.

§. XXIII. Quaecunque de summa experientiae eiusmodi spiritalis utilitate disseruimus hactenus, ea vel maxime inueniunt locum in verbi ministris, quos suo gregi praeficere dignatus est Deus. Eorum cum munus sit praecipuum, sacra explicare oracula, ex iis, quae superius prolixius persecuti sumus, satis perspicuum est, haud quicquam posse ministrum ecclesiae dextre in interpretatione scripturae versari, quem rerum vsus non reddidit in rebus sacratoriis expertum. Monent, qui de sacris voluminibus accurate interpretandis praecepta iuuentuti suppeditant, vt interpret, eius, cuius est expositurus verba, induat animum & illius quasi alter idem prodeat, quae verba sunt Viri summi, Conradi Danhaueri, *Hermen. Sacra Sect. II. Art. I. p. m. 349.* Quis ergo non videat, eum, qui eo ipso in loco fuit aliquando constitutus, quo erat olim auctor diuinus, cum ista scriberet, & eius mentem faciliori indagine adsequi, & feliciter eloqui posse. Porro pastorum ecclesiae est, plebem sibi commissam ad salutem aeternam via commodissima deducere. Quis vero melius hoc fungetur munere, quam qui ipse iam diu eadem semita incescit? Is vero experientia edoctus de iis, quae obseruanda sunt se saluatore, optime omnium eum commonefacere potest; ille vero nouit, quae fieri & praestari possunt. Nouit, quo itinere sit eundum, ne in praecipitia prolabatur, qui viae est ignarus. Nouit denique, quae sunt illa, quae remorantur strenue euntem, impedimenta, & qua arte tollenda sint e medio. Nouit, quinam sint morbi, cum quibus conficiatur genus hominum, quam varii, quam periculosi & dubii; sed nouit etiam, quibus remediis medicina adferri iisdem

hisdem possit. Sunt homines, qui cum aduersa deiiciantur forte, solatio firmandi sunt & demulcendi; siue tentationibus infestentur spiritualibus, siue circa res externas periclitentur, ac malis & cladibus luctuosissimis, quibus assidue patet vita humana, misere circumueniantur; iis scilicet illi scientissime fomenta adplicabunt, quae exploratum habent & calamitatum omne genus, & diuino solamine ipsi quoque antea sunt corroborati. Atque haec omnia qui norunt, illi demum prudenter partes demandatas ornare existimandi sunt; quae laus si vlli vnquam, certe Paulo attribuenda est, de se aperte scribenti, *Quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu. Col. I, 28.* Vnde & generatim praecipit: *Sermo Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonescentes vosmet ipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantentes in cordibus vestris Domino. Col. III, 16.* quorsum & preces eius spectant. *Col. I, 8.* Cum ex aduerso qui rudes sunt sacrae experientiae, non possunt non saepissime hallucinari. Quoties lege videntur, vbi ex euangelio adhibendae erant consolationes? Quoties contra ea consolantur, vbi legis fulmine erat opus? Quoties tepidum hominem intempestiua laude reddunt tepidiorem, & securum, magis securum? Quoties animo deiectum in summas coniciunt angustias, nimio rigore abusi? Vt infinita praetereamus alia, quae ex isto defectu vulgo peccantur. Adiciamus saltem quae disserit Macarius de Elevatione mentis Cap. XVII. p. m. 130. Το μὲν ἀπλῶ λόγῳ παραδίδοναι τὰ πρᾶγματα πρόχειρόν τι ἢ εὐπετέες ῥᾶδιον γὰρ τῷ παντὶ λέγειν, τὸν ἀσθὲν τῶτον, ὑπαδείγματ' ὁ δὲ λόγῳ φαιμέν, διὸ σίτη γεγενῆσθ'. τὴν μὲντοι κατὰ μέγ' αὐτῶ κατασκευὴν ἐκδέσθαι, ἢ τῶ παντὸς γινῶναι. ἀλλὰ μόνον ἐστὶ τῶν πεπωταμένων. ἔγω γὰρ καὶ τὸ μὲν ἀπλῶς περὶ ἀπαθείας λέγειν ἴε καὶ τελειότητ' εὐπετέες ἴε καὶ εὐχερές. τὸ δὲ πείρα τὸ πρᾶγμα παραλαβεῖν, τὸτό ἐστὶ τῷ ἑαυτῶ καὶ ἀληθεία κατὰ λαβεῖν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς τελειότητ'.

Simplici nomenclatione designare res, facile cuius & factu proum est. Facile quippe omni homini est dicere: panem hunc, (ut hoc exemplo vtamur) ex frumento esse comparatum; quo autem modo, qua arte tota eius praeparatio administrata fuerit, sigillatim exponere, haud quiniis queat; sed id eorum saltem est, qui experientiam rei

habent. Ad hunc igitur modum cuilibet in promissu est, de affectuum vacuitate & perfectione differere; experientia vero capessere negotium; hoc vero est re ipsa & in veritate methodum perfectionis percipere.

Id quod contra obiectio-
nem adseritur.

§. XXIV. Hic si aliquis nobis obuertat, hoc pacto saepe futurum esse, ut aliquis loco experimenti alicuius sacri suas nobis obtrudat cogitationes, forte a re plane alienas, & non nisi venustas imaginatio-
nis lusiones; vnde ansa & occasio ad varios errores suppeditetur auditoribus; neququam negauerimus, contingere id posse, immo vero contingere saepius cum magno ecclesiae detrimento; sed hoc ipsum ideo contingere adseueramus, quod non veram allegauerint experientiam. Certum enim uero est, ut probasse nos confidimus, sacras res experientia ab hominibus sanctis percipi posse, & re ipsa percipi; vnde & nihil obstat, quin quae de rebus diuinis gustauerunt, vel in litteris sacris explicandis, vel in aliis erigendis aut commonefaciendis possint vicissim in usum publicum convertere? vnde potius constatur, qui destituuntur experientia spirituali, eos ineptos esse scripturae interpretes; ineptos esse, qui de rebus sacris cum aliis confabulentur, cum & errent tam facile ipsi, & aliis, ut & illi errent, subministrant occasionem. Macarii verba non possumus non in fine dissertationis adiungere; pulchra enim sunt, & rem nihil magis illustrare queant.,
De Elevatione mentis Cap. XIX. p. m. 131. Ὡσοι λόγους πνευματικῆς γεύσεως τε ἢ πίεσεως ἐκτός φθέγγονται, τάτους εἰκόναι φημι ἀνθρώπων θείας ὡρα μισημεβείας ἀκελβῆς ἰσαμίνης πεδίον ἐρημόν τι καὶ ἀνδρον διόντι ἔντα ὑπὸ πολλῆς ἢ φλογώδους τῆς δίψης κατὰ νῦν αὐτῶ ὑπογράφοντι πηγὴν τινα ψυχρὰν ἐγγύς ἕσαν γλυκὴ τε ἢ καὶ διείδες ὑδωρ εχυσαν, καὶ αὐτὰ ἄδειος εἰεγοντο ἀπολάουσι κατὰ κόρην ἢ ἀνθρώπων μέλιτ. μὲν ἔδδ βραχὺ γευσταμένω, ἐτέρεσι δὲ ὅπως εχει γλυκύτητ. περιωμένω διασαφείν τοῖστοι γαρ ἀληθῶς ὅσοι μὴ ἔργω ἢ πλεροφορίᾳ τῇ ἐαυτῶν τὰ περὶ τελειότητος τε ἢ ἀγιασμοῦ, ἢ ἀπαθείας παραλαβέντες ἐτέρεσι εἰσηγείσθαι βύλονται, ἢ γὰρ εἰ δῶη θεός μικρὰν τινα τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων λαβεῖν ἀδίστην. εἰσονται πάντως, ὅτι μὴ κατὰ τὴν ἐκείνων εἰσηγήσιν, ἀλλὰ πολλὰ διαφέροντι τῆς ἀληθείας εἶχε ἢ τῶν πραγμάτων. Quicunque de spirituali doctrina, sine gustu & experientia disputant; eos aio ego esse similes homini, per aestatem, meridie calidissimo existente, per campum desertum aridumque transeunt; atque in sitia,
qua

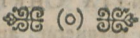
DE EXPERIENTIA CHRISTIANORVM.

43

qua multa & flagrantissima torquetur, animo sibi fontem fingenti gelidum proxime fluentem, aquam dulcem & crySTALLINAM habentem; & ea se ad satietatem usque, nullo prohibente, proliui. Aut homini, qui, cum mel omnino nunquam gustarit; tamen aliis declarare conatur, quanta sit eius suauitas. Tales profecto sunt, quicumque re ipsa & intimo in seipsis experimento eorum, quae ad perfectionem, sanctificationem & perturbationum abolitionem pertinent, non ante preparati, alios de his docere diserendo volunt. Etenim si dederit his Deus, vt vel exiguum aliquem horum, quae in experti praedicant, sensum percipiant, tunc demum clare intelligent, veritatem & ipsas res non secundum eorum expositionem, sed multo aliter sese habere.

Δόξα τῷ Θεῷ.

Doctor eris: cecini, nec sum tamen illico vates,
Grande cui arenti carmen ab ore fluat.

Doctor es: hoc PRITI superans OLEARIVS infit

Certius; hoc plateae, templa tubaeque sonant.

Doctor: at o Serueſta gemat cum Lipſide ſero,

Nec niſi poſt octo pluraue luſtra; fuit.

PRITIO

ſuo,

de honoribus in Theologia

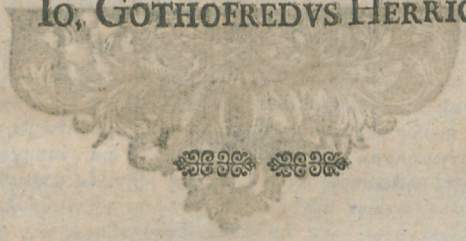
ſummis

*gratulatus & proſperrima quaeque ad-
precatus*

languida manu

ſcrib.

IO, GOTHOFREDVS HERRICHEN.

Aug VI 49 (1)

ULB Halle

3

001 853 821

Sb.

VD 17

Rebro ✓

Q. D. B. V. 32.
29

DISPUTATIO INAUGURALIS
DE
**RENATORVM
EXPERIENTIA
SPIRITVALI,**
QVAM
IN CARIS VNI
SOLENNISSIMA PANEGYRI
CVM
A REVERENDISSIMA
FACVLTA TE
DOCTORIS INSIGNIA
IPSI CONFERRENTVR
AD DIEM IX. Nov. A. O. R. cl^o l^o c^o l^o.
EXHIBVIT
SVO OLIM, SI DEO VISVM FVERIT, TEMPORE
DEFENDENDAM
IO. GEORGIVS PRITIVS, LIPSIENSIS,
SS. THEOLOGIAE LICENTIATVS, EIVSDEMQUE VT
ET METAPHYSICAE PROFESSOR PVBLICVS
AC PASTOR IN GYMNASIO ET ECCLE-
SIA SERVESTANA.

LIPSIAE, TTPIS CHRISTIANI GÖZII.